

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та соціальної роботи**

**РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВПО У НОВИХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

Студент II курсу, групи 601
спеціальності 231.8.Соціальна робота
Мироник Владислав

Керівник

к. психол. н., ас. Цимбалюк Н.С.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №

від « » _____ 2023

зав.кафедри _____ д.пед.н., проф.Тимчук Л.І.

Анотація

Інформація про автора: Мироник В.Я.

Назва кваліфікаційної роботи: РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВПО
У НОВИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Спеціальність: 231.8.Соціальна робота; Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича; місто Чернівці, 2023 рік

Основні положення

У магістерській роботі проаналізовано процес адаптації внутрішньо переміщених осіб у нових територіальних громадах. Розглянуто основні детермінанти адаптації внутрішньо переміщених осіб. Охарактеризовано роль соціальних працівників у процесі пристосування до нових умов у приймаючих територіальних громадах. Визначено підходи та концепції адаптації. Досліджено рівень адаптованості внутрішньо переміщених осіб та копінг-стратегії, які використовують ВПО у процесі адаптації. Описано програми напрямки психосоціальної підтримки в процесі адаптації ВПО. Сформульовано основні стратегії психосоціальної підтримки процесу адаптації внутрішньо переміщених осіб

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, адаптація, копінг-стратегії, соціальний працівник, програми психосоціальної підтримки.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ	7
1.1. Теоретичні підходи до адаптації ВПО у нових територіальних громадах.....	7
1.2. Роль соціальних працівників у процесі адаптації внутрішньо переміщених осіб	16
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНІХ МІГРАНТІВ	23
2.1 Психосоціальна підтримка та культура адаптації	23
2.2 Виклики та стратегії психосоціальної підтримки процесу адаптації ВПО.....	31
Висновки до розділу 2.....	48
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність теми. Війна в Україні обумовила виникнення широкого кола проблем економічного, політичного, демографічного та соціально-психологічного характеру. Саме із початком військових дій на території нашої держави кількість вразливих категорій серед населення значно зросла. Фокус уваги змістився на внутрішньо переміщених осіб як категорію та явище. Втрата дому, звичного оточення, депривація базових потреб стали викликами для українців, які покинули свої будинки, намагаючись рятуватись від війни. Внутрішньо переміщені особи стикнулись із ще одним викликом – адаптацією та інтеграцією у місцеві громади, які прийняли «українців в біді».

Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є не лише актуальним та важливим запитом сьогодення, але й гострою необхідністю нашого соціуму. Адже станом на березень 2023 року в Україні зареєстровано понад 5 млн ВПО, що свідчить про те, що наша держава пододала кількісний кризовий поріг [7]. Де-факто, кількість внутрішніх мігрантів значно більша. Для всіх цих людей важливо відновити звичне життя в нових умовах та проходити надскладний процес пристосування до нього.

Проблемами внутрішньо переміщених осіб цікавились не лише представники політичних угруповань, владних структур, міжнародних організацій, але і науковці, яких цікавлять не лише потреби й виклики в масштабі, але й потенціал. Так, серед наукової когорти дослідників питань внутрішньо переміщених осіб в контексті адаптації та асиміляції такі як Н. Андрусішин, Ю. Арутюнян, О. Балакірева, М. Бачинська, Т. Бондар, О. Бородін, Дж. Беррі, Ю. Бромлей, О. Василенко, В. Грищенко Г. Гудвін-Гілл, Т. Доронюк, Р. Дженнінгс, О. Зайцева, І. Зверєва, А. Капська, Ю. Корнєв, Е. Лібанова, І. Локтева, , Ю. Моргун, О. Малиновська, Я. Овсяннікова, О. Ольхович, О.

Осінкіна, О. Піскун, А. Похлебаєва, У. Садова, Г. Солдатова, А. Фернхем, К. Халепа, А. Шацька, Л. Шестак та інші.

Незважаючи на високий рівень обізнаності в наукових колах щодо проблеми адаптації внутрішніх мігрантів, вивчення цього наукового поля залишається актуальним у зв'язку із накладанням важливої детермінанти: війни.

Крім того, адаптація ВПО у нові територіальні громади вважається важливою складовою соціальної роботи, основним напрямком якої є допомога людям, які залишили рідні дома у зв'язку з конфліктами, природними катастрофами, іншими техногенними та антропогенними чинниками. Важливим є також аналіз основних аспектів адаптації внутрішніх мігрантів у нові територіальні громади через призму виконуваних ролей соціальними працівниками у даному процесі.

Вищезазначене обумовило **актуальність** теми магістерського дослідження «Адаптація ВПО у нових територіальних громадах»

Метою дослідження є аналіз процесу адаптації внутрішньо переміщених осіб у нових територіальних громадах.

Мета визначила такі **основні завдання**:

- Проаналізувати підходи до адаптації внутрішньо переміщених у нових територіальних громадах;
- Охарактеризувати роль соціальних працівників у процесі пристосування;
- Сформулювати основні стратегії психосоціальної підтримки процесу адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Об'єктом дослідження є процес адаптації ВПО у нових територіальних громадах.

Предметом дослідження є психосоціальні особливості процесу адаптації внутрішньо переміщених осіб у нових територіальних громадах Чернівецької області.

Методи дослідження. Визначена мета та сформульовані завдання дозволили сформувати такі методи магістерського дослідження:

а) теоретичні методи (метод аналізу, узагальнення, класифікація, порівняння, систематизація) допомогли обґрунтувати досліджувану проблему в науково-теоретичному аспекті;

- б) емпіричні методи дослідження: спостереження, анкетування, інтерв'ювання, Опитувальник "Діагностика соціально-психологічної адаптації" (СПА) К. Роджерса і Р. Даймонд (в адаптації А. К. Осницького); Методика оцінки копінг-поведінки *WCQ* (копінг-тест) (Р. Лазарус, С. Фолкмен), кількісна та якісна обробка даних дозволили сформулювати практичні висновки магістерської роботи.

Практичне значення: отримані в ході проведення теоретичного та емпіричного дослідження результати можуть використовуватись для складання програм психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб під час інтеграції у нові громади.

Логіка дослідження зумовила структуру роботи: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, який налічує 60 найменувань, 1 додаток. Загальний обсяг 103 сторінки.

РОЗДІЛ 1

АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ

1.1. Теоретичні підходи до адаптації ВПО у нових територіальних громадах

У світі найчисельнішою вразливою групою соціально незахищених осіб вважають людей, які мігрують всередині країни, тобто переселенців або внутрішньо переміщених осіб. Ще на початку 2007 р. більш як у 50 країнах світу нараховували близько 24,5 млн таких людей: це були цивільні особи, частіше жінки, діти та люди похилого віку, які могли почувати себе покинутими у власних країнах та/або змушені були залишати свої помешкання, рідні місцини через військові конфлікти, переслідування, природні катастрофи. Наявність певного юридичного або фізичного захисту не перекривало невизначеності їхнього життя. Люди, що переміщаються всередині країни, де-юре є під захистом свого уряду, незважаючи на те, що власне уряд був потенційною причиною втечі людей та/або продемонстрував нездатність врятувати громадян від насильства. В Україні внаслідок війни з'явилася велика кількість внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), а у 2014 році прийнято Закон України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”. Цей закон детермінував внутрішньо переміщених осіб як “громадян України, які постійно проживають в Україні, яких змусили або які самостійно покинули своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру”. Сьогодні Україна серед десятки країн, у якій найбільша кількість ВПО [15, 18, 29]

Внутрішньо переміщені особи - це «така категорія людей, яка внаслідок природних катастроф, війни, політичних конфліктів або інших негативних обставин залишили свої домівки, але залишились всередині власної країни. Втрата стабільності, зв'язку із звичним оточенням, кардинальні зміни в особистому соціальному просторі, а іноді і втрата ресурсів для задоволення базових потреб створює необхідність адаптуватись на нових територіях» [1].

Визначенням категорії внутрішньо переміщених осіб займається значна частина вчених. Внутрішньо переміщених осіб синонімічно називають також «вимушеними переселенцями» або просто “переселенцями”. Деякі з визначень ми приведемо нижче.

Г. Гудвіном-Гіллом визначено категорію ВПО як «осіб, котрі змушені раптово втікати зі своїх будинків у великих кількостях у результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і перебувають на території власної країни». Науковець пропонує ототожнювати поняття переселенців та внутрішньо переміщених осіб, адже (на думка автора) «фактично ВПО – це особи, які підпадають під визначення “вимушені переселенці”, але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності й можуть користуватися її захистом» [3, с. 314-315]. Учена-дослідниця М. І. Малиха визначає внутрішньо переміщених осіб, як «громадян держави, які через військові дії та їх наслідки змушені покинути постійне місце проживання задля убезпечення свого життя, при цьому не перетинаючи межі державного кордону» [6, с. 10].

«Внутрішньо переміщені особи як специфічна цільова група реалізації міграційної політики, якій притаманні різноманітні ознаки, детерміновані особливими потребами, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища» [11, с. 109], як зазначає М.Николайчук.

Вчений М. М. Сірант стверджує, що «люди чи групи людей, які були вимушені покинути свої домівки, щоб урятуватися від збройних конфліктів, проявів насильства, або масових порушень прав людини є особами, переміщеними всередині країни» [5, с. 158].

Серед основних причин внутрішнього переселення можуть бути: масові порушення прав людини, збройні конфлікти, прояви насильства. Аналіз понять наданих вченими дозволяє зробити висновок щодо ієрархії причин внутрішньої міграції:

1. Конфлікт із застосуванням зброї або військового потенціалу країни.
2. Загальновідоме, системне порушення прав людини
3. Стихійні або техногенні лиха, що унеможливають подальше перебування на територіях, де відбулася катастрофа [26, 57].

Проте, варто зазначити, що внутрішньо переміщені особи здійснюють внутрішню міграцію з двох причин:

- 1) вимушене здійснення переміщення, або самостійне з вищезазначених обставин,
- 2) примусово: переміщення відбувається з примусу держави, а не з власної волі [33, 48].

Отже, узагальнюючи дані щодо визначень, можна створити єдине детермінування: вимушено внутрішньо переміщеними особами вважаються особи та/або група осіб, які вимушено покинули власне місце у відповідній адміністративно-територіальній одиниці проживання внаслідок ускладнень у соціальній, економічній, політичній, екологічній ситуації з метою уникнення жорстокого поводження, воєнного конфлікту, порушень прав людини, та яким необхідний правовий та соціальний захист країни [9, 19, 23, 37, 41].

Відповідно, перебуваючи на території, далекій від рідного краю, переселенці потрапляють в умови, які вимагають від них використання механізмів адаптації, адже пристосування до нових громад вимагає не лише часу,

але й особистих та спільних зусиль. Адаптація ВПО може мати різні фокуси уваги [4, 8, 10, 17, 28, 38, 51]:

- Медичний (стані здоров'я ВПО, контагіозність та розповсюджуваність захворюваності, потенційні загрози епідемії),
- економічний, демографічний, антропологічний, соціально-психологічний спектри тощо. У нашій роботі ми будемо брати за основу досліджень соціально-психологічний аспект адаптації в комплексі проблематики;
- психологічний – торкається поведінкових наслідків, стресів, психологічних станів ВПО;
- антропология та соціологічні науки приділяють більше уваги взаємодії «ВПО – культурне середовище», трансформацією ідентичності ВПО;
- економічний аспект - це витрати та потенціал ВПО, доступ до ринку праці, відновлення економічного статусу.

Отже, адаптація ВПО – це «процес, під час якого індивіди прагнуть задовольнити свої потреби, переслідують власні цілі та відповідають вимогам нового суспільства після переміщення» [9].

Адаптацію внутрішньо переміщених осіб у методологічному ключі розглядають у двох підходах:

- ресурсний (або економічний). Цей підхід був вперше чітко представлений антропологом Б. Харрелл-Бонд [10]. “Ресурси можна визначити як засоби, за допомогою яких люди задовольняють потреби, переслідують цілі та виконують вимоги... Вивчення адаптації мігрантів – це, в принципі, вивчення факторів, які полегшують або обмежують доступ до ресурсів” [9, 59]. У межах даного підходу адаптація - це пристосування до втрати значної частини колишніх ресурсів (тих, що були в наявності у ВПО до переміщення), а також можливість отримання ресурсного доступу у новому місці. Інтеграція може розглядатися у вигляді налагодження «спільного використання ресурсів ВПО та місцевими громадами,

що їх приймають». Вченими Д. Райаном, Б. Дулі та Ч. Бенсоном було запропоновано розділити ресурси на чотири групи [20]:

- 1) особисті,
- 2) матеріальні,
- 3) соціальні,
- 4) культурні.

Вчені пропонують певні ефективні стратегії відновлення ресурсів, які були втрачені ВПО під час внутрішньої міграції: заміна ресурсів або заміщення ресурсів (resource replacement or resource substitution) [9, 12, 53]. Тобто, та звична родинна соціальна підтримка, яку ВПО отримували вдома, на новому місці заміщується підтримкою друзів, різного роду організаціями. Наприклад, чоловіки з числа ВПО починають приділяти більше часу та уваги сім'ям після зіткненням з труднощами в пошуках роботи.

Загалом соціокультурний підхід до адаптації ВПО вважається менш релевантним актуальним умовам в Україні, адже існують суттєві культуральні відмінності між ВПО та приймаючими громадами (етнічний склад, потенціал, ціннісні орієнтації, мова, віра, етнонаціональна ідентичність). Релевантним актуальному стану в українському суспільстві є ресурсний підхід: ресурсні відмінності між ВПО є більш суттєвим чинником (ніж культура та ідентичність) диференціації більшості мігрантів, емпіричного спостереження та квантифікації. Вищеописані підходи є потенційно важливими та взаємодоповнюючими [2, 14, 25, 36, 60].

Соціокультурний підхід поняття “адаптація” розглядає як короткотривалий процес внаслідок переміщення на нове місце, що пов'язано з необхідністю пережити стрес зміни місця проживання, а також забезпечити пристосування свого способу життя до нових умов [16, 20].

Вчені Н.Е. Мазіна, Н.С. Скок вважають соціально-економічну адаптацію внутрішньо переміщених осіб «об'єктивно необхідним процесом входження

індивіда у оновлене соціальне середовище, з перебігом якого особистість не тільки задовольняє свої потреби та досягає життєвих цілей, але й стає спроможною для здійснення прогресивних змін самого середовища» [2].

Ресурсний підхід передбачає, що вимушене переміщення супроводжуватиметься втратою та/або зменшенням доступу до раніше накопичених ресурсів, таких як житло, майно, інфраструктура, ринок праці, різного роду зв'язки тощо. Причому втрати можуть бути отримані у різні періоди міграції: до або після, у новому соціокультурному середовищі, а ресурси, які залишилися в минулому культурному середовищі ВПО, можуть застаріти або знецінитись. Таким чином, адаптація переселенців до нових умов буде залежати від їх потенційної здатності повернення втрачених ресурсів та отримання нових [36, 59].

- соціокультурний: тут адаптація розглядається «як подолання шоку від зміни звичного культурного оточення та необхідність пристосуватись до іншої культури, в тому числі, знайшовши спосіб співіснування ідентичності ВПО з ідентичностями оточуючих груп». Зближення ідентичності відбувається внаслідок інтеграції ВПО в громаду. Існує два шляхи співіснування ідентичності ВПО та оточуючих груп та зближення – це мультикультуралізм та асиміляція. Вибір шляху буде в більшості залежитиме від культурної, соціальної та політичної різноманітності між ВПО та приймаючими громадами, та розглядатимуться як можливість або загроза [24].

Важливим є розуміння концептуального підґрунтя вивчення причинно-наслідкових зв'язків та факторів, що можуть вплинути на адаптацію переселенців, серед них можемо визначити такі [13, 21, 39, 44, 52, 56]:

Травматизація та посттравматичний стресовий розлад, що виникає як наслідок переживання травматичного досвіду. Важливим аспектом тут є звернення уваги на симптомокомплекси, адже наявність складної травми «відображає довготривалу та повторну чутливість особистості до стресових

подій, таких як війна, насильство або дискримінація» [7]. Переселенці доволі часто бувають в таких ситуаціях, тому саме ця концепція може допомогти спрогнозувати наслідки впливу на адаптацію.

Концепція вторинної травми є відображенням гіпотетичних наслідків травмо-досвіду на близьких, родичів, друзів, членів громади тощо. Отримуючи травматизацію при зіткненні з травматичним досвідом інших людей «можна отримати вторинну або вікарну травму, що важливо при вивченні емоційного та психологічного полів близького оточення людини з числа ВПО та спрогнозувати ступінь складності проходження адаптації» [27, 52].

Концепція культурної травми може передбачати соціальну сепарацію, безпорадність, втрату культурної ідентичності і є «відображенням впливу соціокультурних та колективних елементів досвіду впливу травми на психологічний стан та процес адаптації» [22, 30].

Концепція резильєнтності характеризує можливість бенефіціарів впоратись з травматичним досвідом із використанням конструктивних копінг-стратегій та свідомим покращенням свого благополуччя на всіх рівнях [39, 50].

Концепція соціальної підтримки передбачає наявність/відсутність підтримки з боку близького соціуму, що сприятиме процесу адаптації шляхом зниження емоційного стресу, підтримуючи позитивний психологічний фон, покращуючи самопочуття [31,40].

Концепція травми соціально-психологічних змін відіграє важливу роль в аналізі взаємодії «травматичний досвід мігрантів – соціально-психологічні зміни в їхньому житті»: мова йде про вплив на їхню психологічну стабільність, добробут [32, 34].

Концепція посттравматичного зростання: розглядає можливість розвитку конструктивних змін після отримання та переживання травматичного досвіду, що важливо для виявлення можливостей розвитку нових соціальних навичок та

відносин, цінностей та ресурсів, особливо після вимушеного переміщення, що може сприяти їхній адаптації [38].

Концепції, засновані на теорії стресу: допомагають розуміти взаємодію «фізіологічні - психологічні - соціальні аспекти» вимушеного переміщення та адаптації ВПО [34].

Концепції психосоціального підходу, що базуються на засадах психосоціальної допомоги з метою аналізу значення соціальних структур, культуральних чинників, громадських послуг, інших внутрішніх та зовнішніх ресурсів в адаптації ВПО [15].

Отже, використання концептуального підґрунтя вищезначених теорій можуть допомогти в аналізі процесу адаптації осіб з числа ВПО, розглянути вплив травматичного досвіду, в розумінні складних процесів адаптації ВПО та виявленні факторів, які сприяють їхньому відновленню після травматичного досвіду вимушеного переміщення.

У цілому, складності та виклики, з якими стикаються ВПО необхідно проаналізувати та ідентифікувати можливості підтримки для покращення їхньої адаптації.

Концепція екологічної системи враховує роль різноманітних рівнів системи: індивідуального, сімейного, спільноти, суспільства, а також досліджує міжрівневі взаємодії системи та вплив зовнішнього середовища на адаптацію ВПО [42, 55].

Розуміння причинно-наслідкових зв'язків, джерел, та чинників можуть допомогти створити цілі та стратегічні напрямки для покращення процесу адаптації.

Урядом України було визначено 5 стратегічних цілей у адаптації ВПО [1, 45, 38]:

1. Посилення спроможності держави у реагуванні на виклики внутрішнього переміщення.

2. Забезпечення безпечної евакуації громадян із небезпечних районів і задоволення їхніх гуманітарних потреб.
3. Сприяння адаптації ВПО на новому місці проживання.
4. Сприяння інтеграції ВПО у приймаючих громадах.
5. Підтримка безпечного повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції.

Таким чином, адаптація внутрішньо переміщених осіб є процесом пристосування до нових соціокультурних, економічних, геополітичних умов з метою інтеграції в нові громади та відновлення рівня життя.

1.2. Роль соціального працівника у процесі адаптації внутрішньо переміщених осіб

Адаптація внутрішньо переміщених осіб до нових територіальних громад є надзвичайно важливим завданням для суспільства та соціальних працівників. Кваліфікована допомога та відповідна підтримка можуть сприяти успішній адаптації ВПО і покращити загальний рівень соціального та економічного розвитку населення, сприятиме подоланню негативних явищ у суспільстві.

Для визначення певних рольових завдань соціальних працівників, необхідним є визначення проблемні напрямки роботи з ВПО.

За аналітичними даними матеріалів звіту за результатами опитування «ВПО та приймаюча громада», який був підготовлений ERA (Європейською дослідницькою асоціацією) на замовлення проєкту «Українська ініціатива зміцнення довіри (UCVI)», внутрішньо переміщені особи характеризуються як соціальна група за такими показниками :

- матеріальне становище ВПО – «за межею бідності» (81%);
- житло – 67% ВПО орендують житло, а 96% мали власне до переїзду;
- робота - 66% сімей мають хоча б одного члена сім'ї, який має роботу [6, 30].

Серед викликів та труднощів адаптації ВПО можна визначити наступні [21, 34, 45, 54, 58]:

1. Втрата родинних зв'язків. Тут може бути низка проблем пов'язана як з фізичною сепарацією з родиною та близькими, друзями, так і з почуттям соціальної ізоляції.

2. Проблеми економічного спектру. Переміщення спричинює втрату робочих місць, джерел доходу, втрату капіталу.

3. Психологічний стрес. Внутрішньо переміщені особи піддаються гострому або хронічному стресу через травматичні події, які призвели до міграції.

4. Соціокультурний шок, викликаний впливом нового середовища з його культурними та звичаєвими особливостями.

Соціальна адаптація визначається доволі різнокритеріально, але у дослідженнях Міжнародної організації з міграції (МОМ) зазначається соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб як процес адаптації людей, що вимушені були покинути місце свого проживання через насильство, природні катастрофи, конфлікти або за інших подібних причин, до нового культурного та соціального середовища.

У цілому можна виділити такі виміри адаптації ВПО у межах визначених у Розділі 1.1. підходів [21, 43, 50]:

– соціокультурний підхід: заключається у подоланні психологічного стресу, що був викликаний фактом переміщення на нове місце проживання;

– ресурсний підхід: заключається в отриманні інформації щодо наявності ресурсів та їх розташуванні в новому місці проживання з метою підтримки “життєдіяльності” (житло, продукти, джерел доходів (заробітної плати, доходів від підприємницької діяльності, соціальних виплат), медичне обслуговування, освітні заклади тощо).

Надаючи психосоціальну підтримку ВПО, соціальні працівники супроводжують процес адаптації поетапно, дотримуючи всіх особливостей та закономірностей.

Реальні перспективи військових подій в Україні, а також тенденції в соціальному та економічному розвитку диктують необхідність розробляти та приймати програми психосоціальної підтримки, адаптації та інтеграції переміщених осіб, відповідно і заходи профілактики та протидії негативних соціальних та економічних наслідків для громад-реципієнтів. Політики держави та міжнародних організацій щодо ВПО мають на меті дотримання балансу «Інтереси локальних мешканців/громад – створення гідних умов життя та зайнятості ВПО». Розроблені та створені програми реадаптації, інтеграції для

переміщених осіб повинна спрямовуватись на підтримку зайнятості для ВПО, для розвитку соціально-економічному потенціалу місцевих громад шляхом аналізу потенційного людського ресурсу внутрішніх мігрантів. Помічено, що переміщені особи володіють доволі економічною активністю, високою соціальною та територіальною мобільністю, у них високий інтелектуальний та демографічний потенціал [7, 34].

Проблема виживання породжує масову міграцію населення всередині країни. Таким чином, поведінка людей направлена на задоволення базових потреб та може породжувати загальну «невизначеність у суспільних відносинах». Власне останні чинники обумовлюють необхідність створення адекватних стратегій адаптації ВПО. Тут необхідно згадати і про зміну соціального, економічного та матеріального статусу людей, а , отже, впливає на добробут внутрішньо переміщених осіб. Реальні загрози безпеці за умови відсутності перспектив нормалізувати ситуацію формує відсутність позитивної мотивації, зміну умов проживання, унеможливорює нормальну життєдіяльність. У такому випадку ключовим елементом у процес стає мета, опираючись на яку людина може знайти вихід із конфлікту із середовищем. У цьому ракурсі можна розглядати 2 стратегії [47, 52]:

- Активна – суб'єкт прагне змінити середовище;
- Пасивна – суб'єкт приймає, підкорюється життєвим обставинам.

Вчені-дослідники Д. Канеман та А. Тверські вказують на додатковий варіант людської поведінки (якщо передбачити фактори «ризик» та «невизначеність») - так званий “феномен асиметрії”. Вчені стверджують, що «внаслідок дії цього феномену людина приймає ряд несумісних рішень, частина з яких на перспективу спрямовані на досягнення виграшу та рішень, що мають на меті уникнення програшу» [13].

Оцінкою адаптаційних стратегій ВПО займався J. Gullahorn, який розробив теорію відповідності протікання адаптації, яка відповідає деякій U-подібній кривій, окремі частини якої відтворюють етапи цього процесу [15, 46]:

- перший етап: оптимістичні очікування та надії на майбутнє;
- другий етап: зростання негативного впливу середовища на людину, який може викликати стан депресії або/та розчарування;
- третій етап: максимальний прояв симптомів безпорадності, висока ймовірність виникнення психосоматичних розладів;
- четвертий етап: починає проявлятися оптимізм, відчуття задоволення та інтеграція до нових умов;
- п'ятий етап: завершення; повна адаптація індивіда.

Однак, певна частина переселенців все ж не зможе цілковито пристосуватися до нового середовища. Вони повернуться на попереднє місце проживання після нормалізації ситуації. А от там їх чекатимуть нові проблеми реадaptaції, вони дублюватимуть U-подібну криву [14].

Процес адаптації, особливо під час продовження воєнних дій є доволі складним процесом. Часто люди не справляються самостійно та потребують супроводу спеціалістів. Власне соціальні працівники відіграють ключову роль у супроводі процесу адаптації внутрішньо переміщених осіб до нових територіальних громад. Серед основних шляхів та функцій, через які фахівці соціальної роботи сприяють процесу адаптації ВПО такі [34]:

1. Психосоціальна підтримка та супровід.
2. Пошук житла, «закриття» базових потреб.
3. Допомога у працевлаштуванні, профорієнтація, перекваліфікація.
4. Організація медичного обслуговування.
5. Допомога в отриманні освітніх послуг.
6. Інтеграція в нову громаду.

7. Правова допомога, юридичний супровід, послуги адвокатури та медіації.

Отже, роль соціальних працівників у процесі адаптації внутрішньо переміщених осіб є доволі важливою, мультифункціональною, багатогранною. Адаптація ВПО у нових громадах як процес має свої етапи та особливості, а, отже, супровід фахівця, який допомагає пройти цей процес більш ефективно та з найменшими втратами ресурсів є вирішальним.

Висновки до першого розділу

Отже, внутрішньо переміщеними особами називають осіб, або групу осіб, які були вимушені покинути місце свого проживання внаслідок погіршення та/або ускладнення економічної, екологічної, соціальної, політичної ситуації у певній адміністративно-територіальній одиниці з метою уникнення наслідків воєнного конфлікту, жорстокого поводження, порушень прав людини, та потребують правового та соціального захисту держави. Адаптація внутрішньо переміщених осіб є процесом комплексним та складним, який поєднує кілька сфер одночасно, і які досліджуються різними науками: антропологією, економікою, медициною, соціологією, психологією та іншими.

Серед існуючих та найбільш поширених відмічають два теоретико-методологічні підходи - соціокультурний і ресурсний – вони вважаються позамежевими щодо конкретних наук, презентують різні точки зору на адаптацію внутрішньо переміщених осіб. У соціокультурному підході більша увага надається внутрішньому світу ВПО, суб'єктивним вимірам адаптації. Ресурсний підхід орієнтований на зовнішні атрибути ВПО та, відповідно, об'єктивні параметри.

У рамках соціокультурного підходу адаптація вважається подоланням шокового стану, у першу чергу, культурного. Адже потрапляння до іншого культурного середовища вимагає пристосування своєї ідентичності до соціальних та культуральних особливостей нового регіону. Адаптація в фокусі ресурсного підходу є можливістю отримати інформацію щодо потенціальних перспектив на облаштування свого побуту та життя в комфорті та благополуччі настільки, наскільки це можливо в умовах вимушеної міграції. У цілому, адаптація вважається складним та багатограним процесом, який передбачає двостороннє пристосування: внутрішньо переміщені особи пристосовуються до нового соціокультурного середовища, а громада-реципієнт до новоприбулих

осіб, з їхніми потребами культурного, соціально-економічного характеру. Отже, суб'єкти адаптації – це іммігранти або по-іншому внутрішньо переміщені особи та органи місцевого самоврядування, представники державної влади, соціальні інститути, локальне населення, представники інших груп/національних меншин.

Серед проаналізованих у нашій роботі стратегій адаптації, нами було визначено найбільш оптимальну – модель інтеграції, вона є найбільш ефективною як для окремого суб'єкта, так і для всього соціуму. Це може до певної міри як зберегти власну національну ідентичність, культуру, так при цьому і бути невід'ємним і корисним суб'єктом всього суспільства. Втілення цієї моделі адаптації стане можливою за умови, якщо приймаюче суспільство буде відкритим, сприятливим для цього процесу, а також важливим є добровільний вибір власне адаптанта та його висока мотивація.

Вклад соціальних працівників є важливою та необхідною складовою у процес адаптації, адже їх супровід допомагає не лише задовільнити базові потреби ВПО, але сприяє інтеграції, посткризовому зростанню власне самих суб'єктів адаптації. Розроблені стратегії адаптації є найбільш ефективними за умов їх належної імплементації в процесі суспільства-рецепієнта.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНІХ МІГРАНТІВ

2.1 Психосоціальна підтримка та культура адаптації

Процес соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб складається із цілого ряду інеракцій з новим оточенням: отримати житло, відновити доступ до медичних послуг, отримати житло та соціальні послуги, створити нові контакти в соціальному оточенні, інтегруватись в нову спільноту тощо. Соціальна адаптація стала питанням №1 для багатьох громадських, державних та міжнародних організацій з 2014 року в Україні, проте 24 лютого 2022 ці процеси активізувались у зв'язку з повномасштабним вторгненням. Нові громади активно приймали переселенців, надаючи їм все необхідне для проживання, та адаптація залишилась актуальною через збільшення кількості переселенців, через навантаження на культурно-інтеграційні особливості. Для більшості організацій, які спеціалізуються на допомозі ВПО, майже весь 2022 рік був знаковим у контексті гуманітарного реагування та підтримки соціальної адаптації мігрантів [21, 34, 30].

Серед інструментів соціальної адаптації переміщених осіб:

- Психосоціальна підтримка – всі види індивідуальних та групових консультувань, групові заняття у вигляді тренінгової роботи та просвітницької діяльності, робота з волонтерами та громадськими організаціями тощо.
- Професійна підготовка та перекваліфікація, профорієнтація – навчання/перенавчання нових професійних навичок та здійснення мотиваційної (коучингової) роботи для успішного пошуку та працевлаштування переміщених осіб.

- Доступ до соціальних послуг та підтримки: фінансова, матеріальна, благодійна допомога, житло, харчування, медична підтримка є базовими, тому задоволення цих потреб є необхідною умовою успішної адаптації.
- Впровадження політик та програм, що сприятимуть соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб, а також допомагають дотриманню балансу врахування потреб всіх вразливих категорій, у тому числі і серед мешканців громад-рецепієнтів.
- Законодавча зміни, створення алгоритмів підтримки та перенаправлення, доступу до соціальних благ, освіти тощо [14, 46].

Психосоціальна підтримка як важливий елемент соціальної роботи направлений на психологічне та соціальне благополуччя індивіда – їх гармонізації, балансування, покращення. У контексті культурної адаптації внутрішньо переміщених осіб цей підхід є вирішальним, так як враховує унікальність аспектів культурного оточення, особисті психосоціальні потреби та бажання людей.

Культурна адаптація є «складником соціальної трансформації, процес переосмислення власної соціо-культурної ідентичності та засвоєння нових знань і навичок». Одним з ключових моментів успішної соціальної роботи є вміння пристосовувати свій підхід до конкретної культури: традиції, цінності, особливості кожного етносу важливі для врахування та надання ефективної психосоціальної підтримки [32, 56].

Незважаючи на систематичну роботу в напрямку вдосконаленні надання психосоціальної підтримки процесу адаптації внутрішньо переміщеним особам, існують певні бар'єри, серед яких:

- Дискримінація
- Стигматизація
- Комунікативні бар'єри

- Нестабільність соціальних та політичних умов
- Відсутність особистісної мотивації [16, 19]

Фахівці соціальної роботи за допомогою наявних у них професійних інструментів формують та підтримують стійке, здорове та гармонійне соціальне середовище для того, щоб внутрішньо переміщені особи могли відчувати себе прийнятими, зрозумілими, що і є основою культурної адаптації.

Досвід примусового переміщення є доволі травматичним, так як сім'ї, громади та громадяни відчують вплив дистресу, причому це розповсюджується як на громаду-мігранта, так і на громаду-рецепієнта. Серед викликів та стрес-чинників [12, 22, 45]:

- Необхідність долати психологічні наслідки несприятливих подій рідних місць проживання;
- Расизм і ксенофобія;
- Ризики в сфері фізичного захисту;
- Обмежені можливості працевлаштування та освіти;
- Обмежений доступ до основних послуг;
- Відсутність надії на майбутнє;
- Зростання уразливості внаслідок переживання болі, насильства, руйнації;
- Руйнація/розвал вже існуючих і традиційних структур на основі громад, таких як системи розширеної сім'ї та неформальні соціальні мережі, які часто регулюють благополуччя громади

Вищезначені фактори значно впливають на рівень адаптації. Степінь використання деструктивних механізмів адаптації мають здатність підсилуватись, коли людям доводиться виживати в тяжких обставинах та з обмеженою соціальною підтримкою. Значна шкода завдається людським життям примусовим переміщенням, але парадокс заключається в тому, що саме це може надати людям нові можливості ефективної взаємопідтримки [7].

Участь внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад дозволить провести ефективніше гуманітарне планування та зміцнити захист, у той самий час лобіюючи гідність і «відчуття співпричетності або розширення можливостей» [25].

«Відповідно до Політики УВКБ ООН стосовно віку, статі та різноманітності, жінки, чоловіки, хлопчики та дівчата з усіх верств суспільства мають бути здатними брати участь у прийнятті рішень, які впливають на їх благополуччя, також їх думки мають враховуватись в розробці та реалізації програми. Це забезпечить надання послуг тим, хто має найбільш нагальні потреби, інклюзивним, контекстуально доречним та недискримінаційним чином.» [17, 29, 35]

Спільна участь, залучення внутрішніх мігрантів у ролі громадських працівників/волонтерів з ціллю підтримки інших переселенців, надання їм інформації щодо послуг та можливості їх отримання, розробка спільних заходів стимулюватиме участь внутрішньо переміщених осіб та їх швидшу адаптацію. Власне допомога може бути корисною у залученні до виявлення соціально відчужених ВПО, які є ізольованими або мають особливі потреби. Згодом спрямовувати або супроводжувати внутрішніх мігрантів до відповідних служб та спонукати постачальників послуг надавати більш інклюзивні/доступні послуги [39].

Одними з можливих варіантів надання спеціалізованих послуг внутрішньо переміщеними особами шляхом широкої спільної участі [2, 21, 33]:

- * Міжвідомчий веб-сайт для ВПО з тематичною інформацією щодо програм та послуг, розроблений на основі пропозицій волонтерів по роботі з внутрішніми мігрантами;

- * Система зв'язку, що використовує загальнонаціональну мережу волонтерів по роботі з внутрішньо переміщеними особами та біженцями для

уникнення неточного інформування та розвіюванні необґрунтованих чуток, які в результаті можуть спровокувати стрес та/або напруженість серед мігрантів.

* Громадські центри, у яких мігрантам доступна інформація та широкий спектр послуг.

* Домашні візити, що здійснюються соціальними працівниками/волонтерами по роботі з ВПО для розповсюдження їм інформації, якщо останні не мають доступу до інформації через інші канали.

Зважаючи на те, що психосоціальна підтримка процесу адаптації внутрішньо переміщених осіб здебільшого відбуваються у близькому колі, важливою є діяльність із посилення підтримки на рівнях громади та сім'ї, які передбачають [21, 30, 44]:

- Підтримка цільових груп у відновленні та/або розвитку структур у громадах переселенців, які є представниками населення (з точки зору віку, статі та різноманітності)

- Створення груп самопомоги та громадських центрів

- Сприяння соціальній підтримці вразливих категорій, у тому числі осіб з інвалідністю, осіб із психосоціальними та/ або інтелектуальними розладами

- Заохочення та/або залучення осіб із розладами до заходів, що пов'язані із забезпеченням життєдіяльності

- Підтримка ініціатив громад переселенців щодо покращення їх благополуччя, а також боротьби з ексклюзією осіб із інвалідністю

- Заохочення до мирного співіснування та інтеграції з локальними громадами

Крім того, важливим є підтримання зв'язків на рівні «сім'я – громада», оскільки це відіграє дуже важливу роль в процесі адаптації осіб з числа ВПО, саме тому необхідним є підтримка та сприяння добросусідських взаємин між ВПО та членами локальних громад, що може полягати в підтримці територіальних громад у таких активностях [36, 55]:

1. Створення та/або відновлення громадської діяльності для різних груп
2. Створення громадських місць, де внутрішньо переміщені особи можуть взаємодіяти, долучатися до різних заходів та ініціатив.

Ця діяльність сприятиме мирному співіснуванню, зменшує напруженість, зменшують дискримінацію, прискорюють процес адаптації.

Ефективним методом є навчання внутрішньо переміщених осіб проведенню адаптивних психосоціальних заходів: особам зі схожими психічними розладами (депресія, тривожність, ПТСР тощо) можна надати допомогу шляхом навчання психосоціальних методів. За гуманітарних обставин потреба у психосоціальній підтримці значно більша, ніж її можна було б надати з обмеженим числом фахівців у галузі психосоціальної підтримки, саме тому ВООЗ та іншими партнерськими організаціями розробляється система допоміжних заходів, які можуть використовуватись неспеціалістами з метою більш широкого розповсюдження та охоплення більшої кількості осіб, яким необхідна допомога. Прикладом успішного застосування є кейс залучення біженців та мігрантів як психосоціальних працівників громади в Каїрі [30]:

« Одна з партнерських організацій УВКБ ООН в Єгипті працює, щоб надавати біженцям у Каїрі можливість грати активну роль у забезпеченні захисту найбільш вразливих біженців у цьому великому міському контексті. Програма готує психосоціальних працівників із числа біженців, які походять із громади та рекомендовані громадою. Група є міжкультурною, багатомовною та багатопрофільною з біженцями з Африки та Близького Сходу.

Психосоціальним робітникам необхідно мати закінчену середню освіту, але попередній досвід психосоціальної роботи не вимагається. Щорічно одна група кількістю від 25 до 30 студентів проходить навчання на початкових заняттях протягом 5 тижнів та з періодом підготовки на місцях, після чого проводяться щотижневі сесії з побудови потенціалу (навчання) без відриву від роботи. Психосоціальні працівники перебувають під уважним наглядом

старшого керівника групи біженців і отримують належну підтримку та керівництво від єгипетських психіатрів.

Члени групи щотижня проводять зустрічі з ведення справ пацієнтів. Кожний працівник-біженець має «приятеля» (старший працівник-біженець), який входить до групи колегіальної підтримки, яка допомагає ділити тягар їх роботи, що може бути достатньо емоційно напруженою. Психосоціальні працівники допомагають усім біженцям незалежно від природи їх проблем. Їх робота включає домашні візити, виявлення та оцінку проблем, консультації, вирішення проблем, ведення справ пацієнтів, обмін інформацією, житлову підтримку, психіатричну допомогу, громадську інтеграцію та звернення за допомогою до більш спеціалізованих служб. Вони знаходяться на зв'язку цілодобово, щоб вирішувати надзвичайні ситуації, пов'язані із психічним здоров'ям і проблемами захисту.

Також існує багато надзвичайних ситуацій, пов'язаних із загальними проблемами зі здоров'ям. Багато біженців стикаються з труднощами в отриманні належної медичної допомоги, оскільки вони налякані складною системою охорони здоров'я та не знають місцевої мови. Група охорони здоров'я, яка складається з біженців та єгипетських лікарів, співпрацює з психосоціальними працівниками, щоб активно допомагати біженцям із терміновими медичними потребами отримати доступ до медичної допомоги. Група охорони здоров'я відповідає за надання медичної допомоги, у той час як психосоціальний працівник допомагає біженцям зрозуміти систему охорони здоров'я.

Психосоціальні працівники-біженці користуються високим рівнем легітимності та довіри в своїх громадах. Для них це великий предмет гордості та важливий чинник їх здатності відбудувати власне життя та сприяти своїй здатності до адаптації у вирішенні проблем, із якими вони стикаються як біженці в Єгипті.»

Таким чином, в умовах глобалізації та військово-політичних перспектив міграційних процесів питання психосоціальної адаптації та підтримки будуть набувати все більшої актуальності для соціальних працівників. Акцент зберігається на індивідуальному культурно-чутливому підході до з боку фахівців соціальної роботи.

Методи та засоби психосоціальної підтримки в процесі адаптації в умовах культурної різноманітності внутрішньо переміщених осіб залежатимуть від регіональних та особистісних чинників.

2.2 Виклики та стратегії психосоціальної підтримки процесу адаптації ВПО

Практична частина нашого магістерського дослідження проходила на базі Благодійної організації «Благодійний фонд «Рокада» протягом 2022 - 2023 років. Благодійний фонд «Рокада» (далі Фонд) є виконавчим партнером Управління Верховного Комісара ООН з питань біженців та мігрантів. На території Чернівецької області, згідно із розподілом територіальних громад, над якими встановлена міжнародна опіка в особі Фонду від УВКБ ООН, «Рокада» виконує свої функціональні обов'язки на території 16 громад (із наявних 52). Таким чином, протягом цього періоду нами була здійснена робота по дослідженню адаптації внутрішньо переміщених осіб саме на території цих громад, де внутрішньо переміщені особи перебувають в Місцях тимчасового проживання, в шелтерах або в приватному секторі. Для проведення дослідження нами було обрано 3 територіальні громади: Хотинська, Мамаївська та Лукавецька.

Оскільки війна внесла свої корективи в життя людей, всім їм (і приймаючим громадам, і переселенцям) необхідно пройти процес адаптації. Основною метою нашого емпіричного дослідження було виявлення рівня адаптації внутрішньо переміщених осіб та виявити основні предикати посткризового зростання. Для цього ми використали такі методи та методики:

- Опитувальник "Діагностика соціально-психологічної адаптації" (СПА) К. Роджерса і Р. Даймонд (в адаптації А. К. Осницького);
- Методика оцінки копінг-поведінки *WCQ* (копінг-тест) (Р. Лазарус, С. Фолкмен).

Методика призначена для діагностики адаптації особистості до умов взаємодії з оточуючими в системі «міжособистісні відносини». На соціально-психологічну адаптацію впливають вміння людини орієнтуватися в суспільних обставинах, коректно диференціювати особистісні властивості та емоційні стани

інших, обрати відповідні способи поведінки та взаємодії і зреалізувати ці способи в процесі інтеракції.

Адаптивність в цьому ключі є відповідністю цілей та ціннісних орієнтацій людини її досягнутими результатами в процесі діяльності. Як правило існують збіги намірів людини із вчинками, задумів із втіленням, спонукання до дії із його підсумками.

Опитувальник включає 101 твердження, які респондентам пропонують оцінити за 7-бальною шкалою в залежності від відповідності тверджень, які пропонуються в опитувальнику та уявленням респондентів про себе.

У методиці використовують такі шкали:

а) самоприйняття (любов до себе, віра в себе і свій потенціал, довіру до своєї природи, до організму як екстраперсональний критерій особистісного зростання);

б) прийняття інших (як здатність приймати інших такими, якими вони є, до поваги різноманітності, повага до права бути собою - інтраперсональний критерій особистісного зростання);

в) емоційна комфортність (як емоційна напруга, що пов'язано з розбіжностями у рівнях домагань та недостатнім розвитком базових психічних властивостей);

г) зовнішній чи внутрішній контроль;

д) домінування чи підлеглість;

е) ескапізм як стратегія уникнення проблем;

є) соціальна адаптованість (інтегральна шкала).

Методика оцінки копінг-поведінки *WCQ* (копінг-тест) (Р. Лазарус, С. Фолкмен). Ця методика призначена для визначення копінг-механізмів або способів подолання труднощів у різних сферах психічної діяльності. У методиці використовують такі шкали:

а) конфронтативний копінг - наступальні дії для зміни ситуацій: він припускає певний степінь агресивності, ворожості та готовності до ризику;

б) дистанціювання як когнітивні зусилля з метою відділення від ситуації та зниження її значущості;

в) самоконтроль – зусилля, які використовують з метою регулювання своїх почуттів, емоцій, поведінки;

г) пошук соціальної підтримки як зусилля напрямку пошукової активності щодо підтримки в інформаційному, емоційному чи поведінковому розумінні;

д) прийняття відповідальності - визнання своєї ролі в проблемі та із подальшою супутньою темою спроби її вирішення;

е) втеча як уникнення – це уявне прагнення та поведінкові зусилля, що направлені на уникання або втечу від вирішення проблеми;

ж) планування вирішення проблеми - довільні зусилля щодо зміни ситуації фіксовані на проблемі, що передбачають аналітичний підхід до вирішення проблем;

з) позитивна переоцінка - це зусилля в напрямку створення конструктивного значення ситуації з фокусом на зростанні власної особистості.

Дослідження проходили на території місць компактного проживання внутрішньо переміщених осіб із застосуванням електронних версій тестів з метою скорочення часу процедури обробки даних та швидшого отримання результату для інтерпретації бенефіціару. Адже після кожного отриманого результату була проведена бесіда для зняття психологічної напруги, надання рекомендацій для покращення проходження процесу адаптації.

Помічено, що індивідуальні консультації були ефективними для зняття психоемоційної підтримки, навчання методам саморегуляції, формування ментальних карт конструктивного використання особистісних ресурсів у процесі проходження процесу адаптації. Причому помічено, що респонденти жіночої статі більш активно включались в діалог, пропонували самостійні рішення

вирішення завдань, у той час як респонденти-чоловіки були більш пасивними та настороженими щодо результатів.

Розглянемо основні соціально-демографічні показники внутрішньо переміщених осіб (див.рис.2.1.)

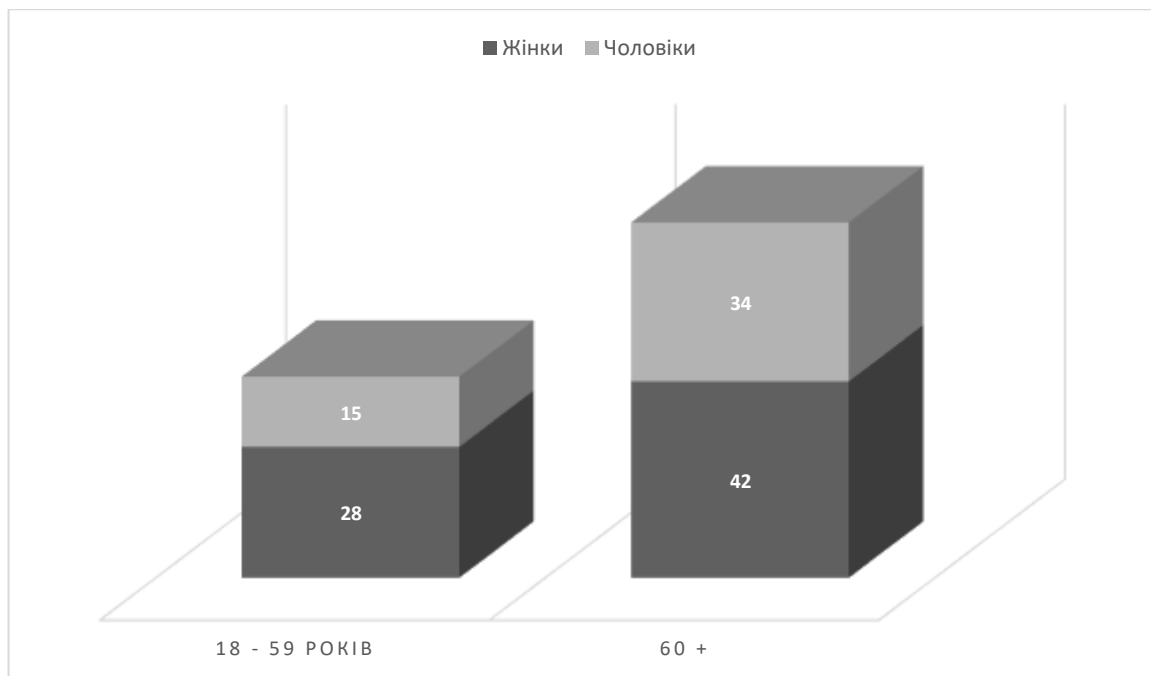

Рис.2.1. Статеві-віковий розподіл респондентів

Всього у дослідженні взяло участь 119 осіб з числа внутрішньо переміщених осіб.

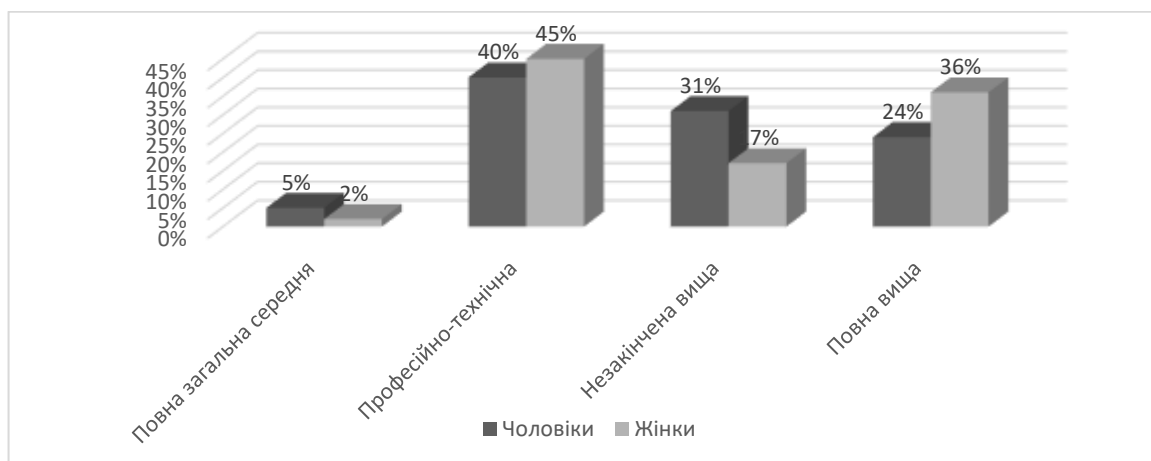

Рис.2.2 Рівень освіти бенефіціарів

Як ми можемо побачити з рисунку, більшість досліджених осіб отримали професійно-технічну освіту (42,5%), третина респондентів має повну вищу

освіту, 24% опитаних осіб – незакінчену вищу та лише 3,5% завершили свою освіту на рівні повної загальної.

У процесі опитування ми виявили коло проблем, із якими стикаються внутрішньо переміщені особи на території приймаючих громад (див. Рис.2.3.):

1. Проблеми професійного спектру (40%): складність із працевлаштуванням, у тому числі недостатня затребуваність або специфічність професії, непритаманна для західних регіонів (гірничо-видобувні професії, промислові тощо); низький рівень заробітної плати у порівнянні із середньостатистичними зарплатами тих регіонів, звідки виїхали респонденти.
2. Проблеми медичного спектру (36%): постановка на облік до медичного закладу, доступ до медичного закладу чи медичних послуг; обмеження фінансових ресурсів у лікуванні, зростання хвороб
3. Проблеми з налагодженням освітнього процесу (24%): влаштування дітей в садочок чи до школи; доступ до школи; наявність гаджетів для дистанційного навчання.

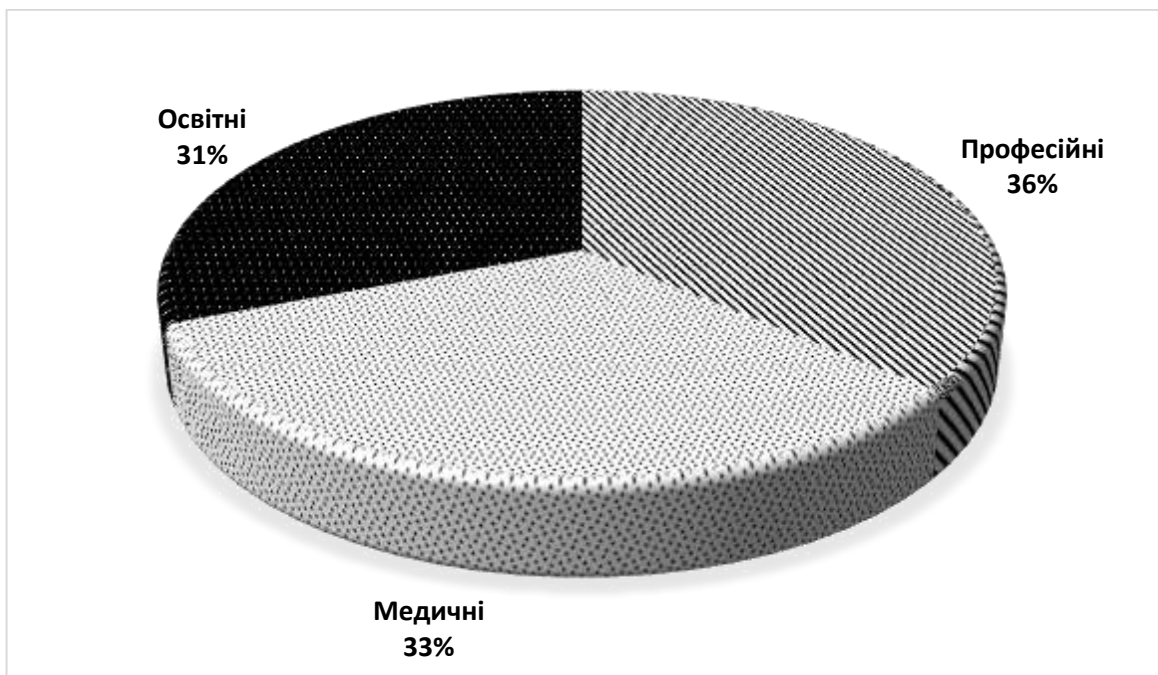

Рис.2.3. Розподіл проблематики ВПО

Щодо зайнятості опитаних бенефіціарів, то ми маємо таку картину (див. Рис.2.4.). Як ми бачимо із рисунку, лише 26% з числа чоловічої статі та 12% з числа жіночої є працездатними та зайнятими. Решта населення належить до числа вразливих категорій за одним із статусів.

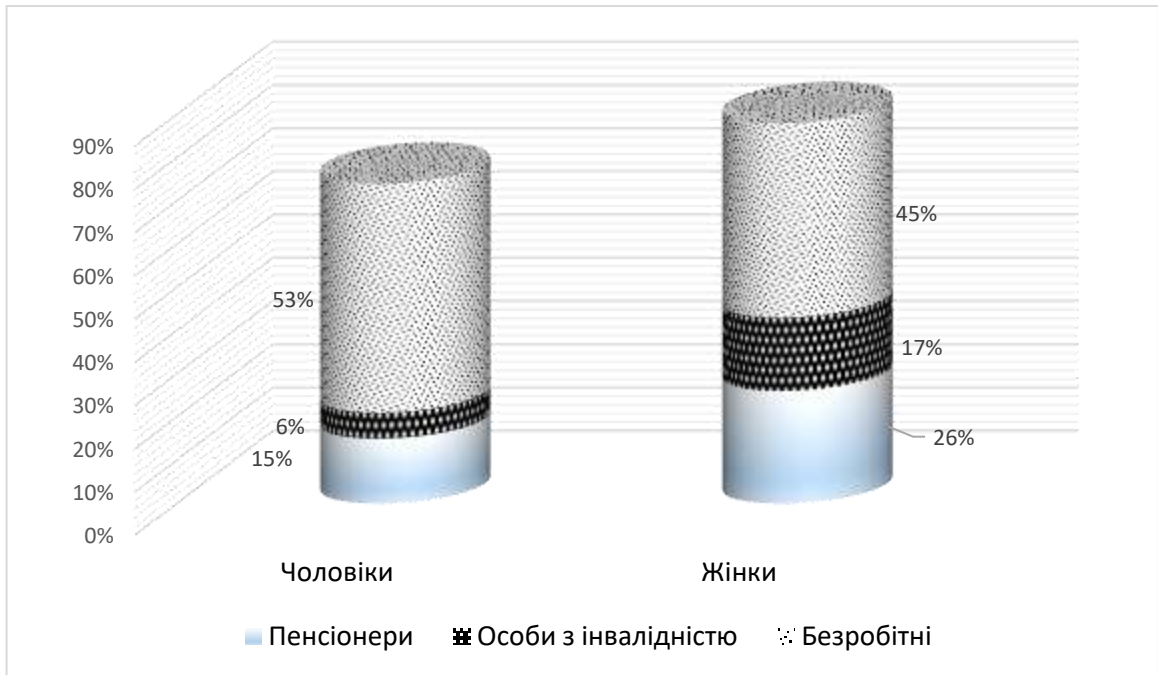

Рис.2.4. Розподіл бенефіціарів за вразливістю категорій

Оскільки саме 2022 рік став відправною точкою для розселення бенефіціарів у більш безпечні регіони, громаду-рецепієнта обирали за наступними індикаторами (див.Рис.2.5) у порядку спадання:

- Наближеність до рідного місця проживання
- «умовно безпечний» регіон
- Наявність родинних зв'язків із представниками приймаючої громади
- Наявність друзів/колег/знайомих/партнерів тощо
- Наявність/відсутність ресурсів
- Перспектива еміграції/біженства у країни ЄС

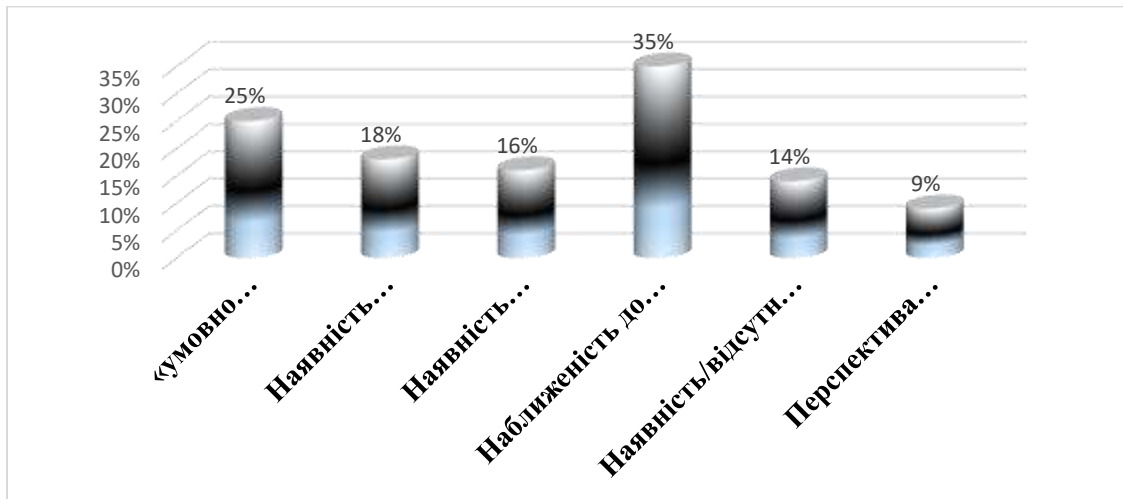

Рис.2.5. Причини вибору громади-рецепієнта

У загальному простежується різні шляхи переселення ВПО:

1. ВПО у складі організації (установа, регулярні війська, корпорація, релігійна група тощо)
2. Індивідуальні/сімейні типи переселень.
3. Втеча з метою збереження життя (з-під обстрілів, від переслідувань тощо)

Адаптація як процес пристосування та інтеграції у нові територіальні громади вивчалась нами з метою виявлення певних предикат для успішного проходження цього процесу

Таким чином, результати дослідження показали, що у загальному респонденти мають низький рівень адаптивності як інтегративного показника прийняття себе та прийняття інших, емоційної комфортності, інтернальності та прагнення до домінування (див.Рис.2.6.)

Здатність пристосовуватись до навколишнього середовища, особливо в умовах війни значно знижується через вплив інших обтяжуючих факторів. Людям важче знайти внутрішні ресурси для підтримки стабільності в усіх сферах, саме тому соціальним працівникам важливо здійснювати психосоціальний супровід з метою підтримки та надання необхідної допомоги в процесі стабілізації, пристосування та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові територіальні громади.

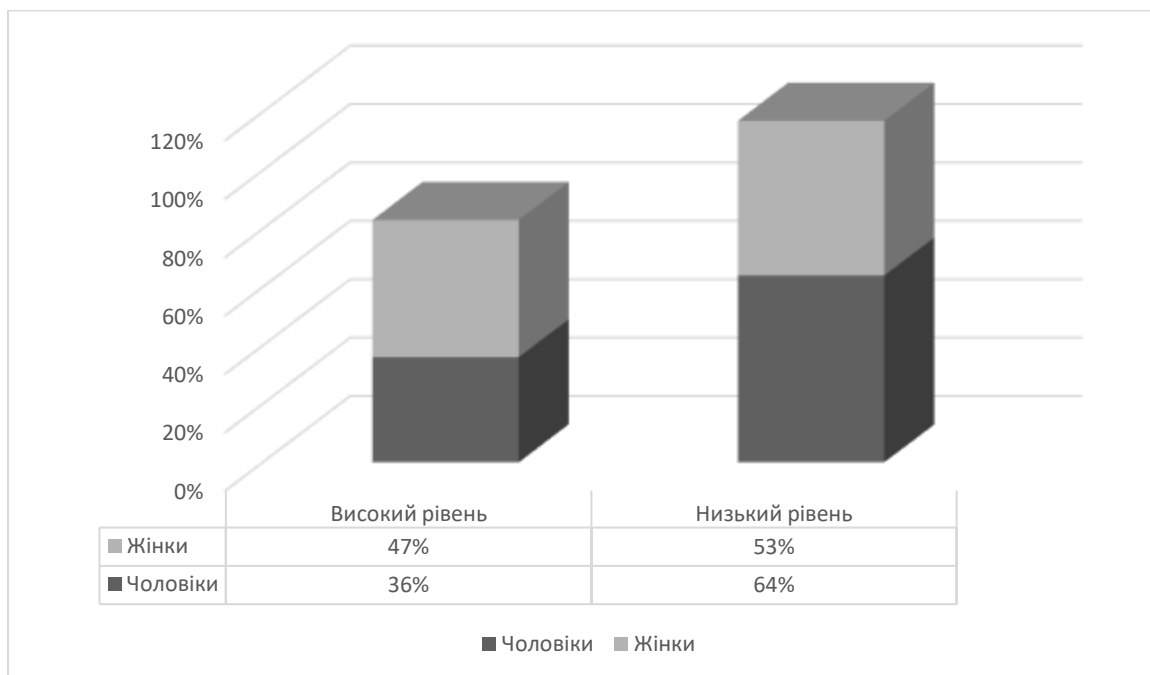

Рис. 2.6. Рівень адаптивності респондентів

Узагальнений показник адаптивності є «позитивним полюсом», інтегральним індикатором адаптації, що відображає гедоністичні та гомеостатичні відношення людей до зовнішнього світу. Людина з високим рівнем адаптації здатна критично сприймати норми і правила суспільства, цінує себе та поважає особистість інших людей. Самовдосконалення та саморозвиток є головними векторами у житті такої людини. Розуміючи свій потенціал, така людина буде прагнути досягти своїх цілей., утримуючи активність та будучи успішною, оптимістично налаштованою.

Індикатор «дезадаптивність» є негативним полюсом інтегрального показника адаптації: так відображається дисгармонія сфери соціальних взаємин особистості. За високих рівнів дезадаптивності людина найчастіше налаштовується на песимізм, пасивність, нездатність долати свої труднощі; така людина часто незадоволена собою та іншими, дисфорична та депресивна.

Щодо інших шкал, то результати виявились такі (див. Рис.2.7. – Рис.2.11):

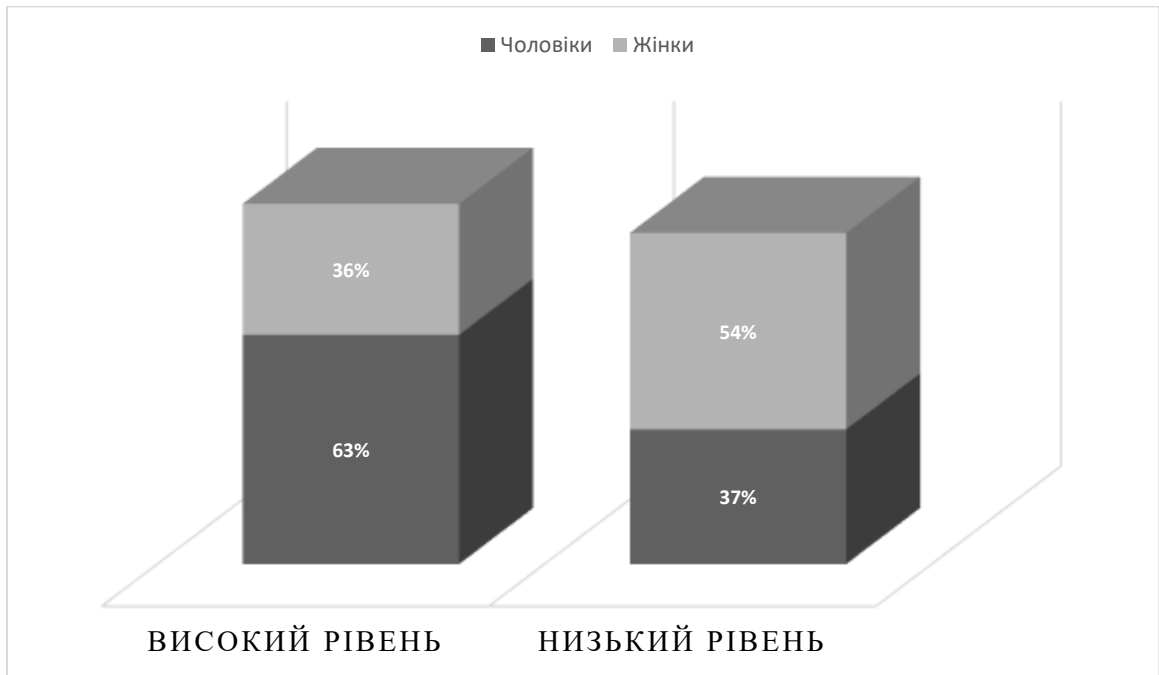

Рис.2.7. Загальний рівень самоприйняття

Рівень самоприйняття вищий у чоловіків, ніж у жінок. Що може означати, що чоловіки приймають себе, свій потенціал та здібності у більшій мірі, ніж жінки. Жінки здатні недооцінювати себе і свої досягнення, можливості, надбання, що змушує їх почувати себе менш емоційно комфортно, ніж чоловіки.

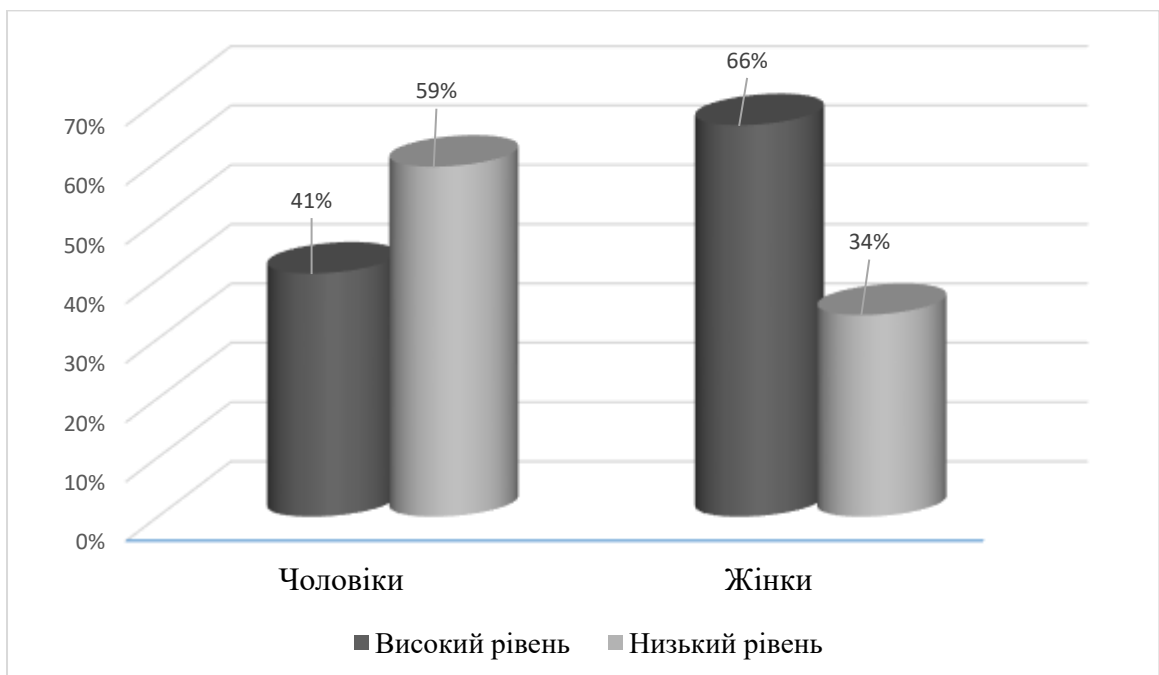

Рис. 2.8. Рівень емоційної комфортності

Емоційний комфорт як показник вищий у чоловіків, що означає вищу оцінку респондентами чоловічої статі власних досягнень, кращу адаптацію до стресу, вміння керувати своїми емоціями. При високому рівні емоційного комфорту спостерігається більший рівень психологічного спокою, пошук/наявність близького підтримуючого оточення, краще самовираження, побудову здорових відносин. Забезпечення емоційного комфорту сприятиме кращій адаптації.

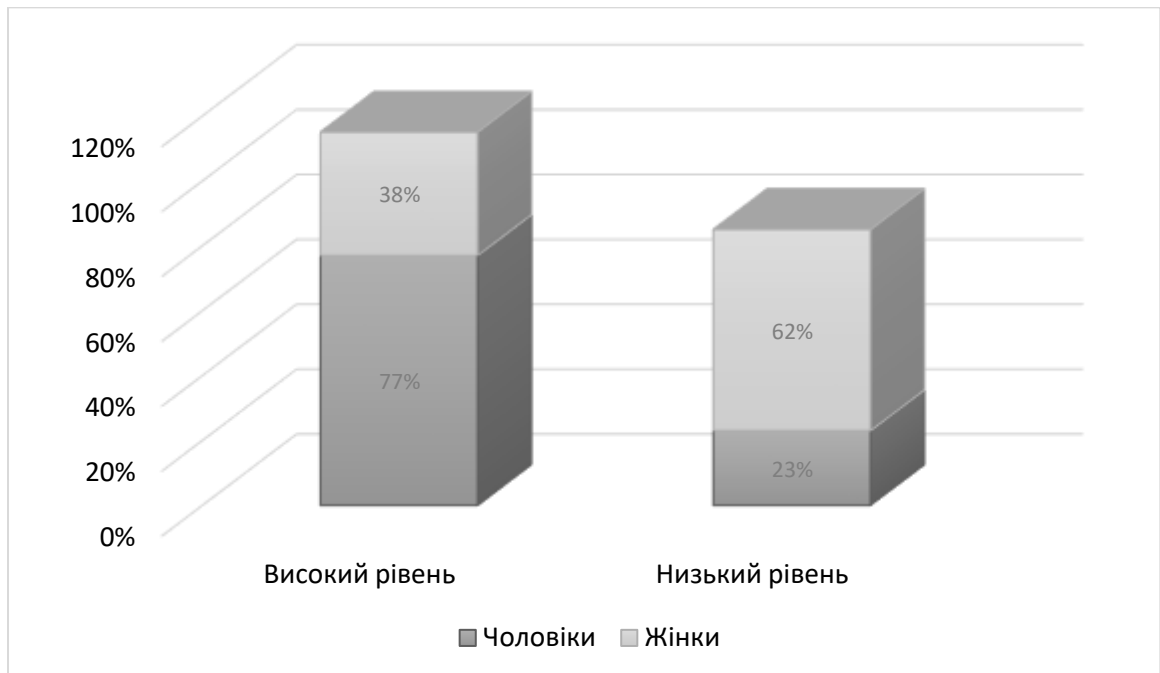

Рис.2.9. Рівень інтернальності бенефіціарів

Згідно з отриманими результатами, жінки більше спрямовують енергію назовні, у зовнішній світ на відміну від поринання «в себе» у чоловіків. Якщо у респондентів чоловічої статі акцент ставиться на власні цілі, почуття та переконання, то у респондентів-жінок на зовнішні впливи.

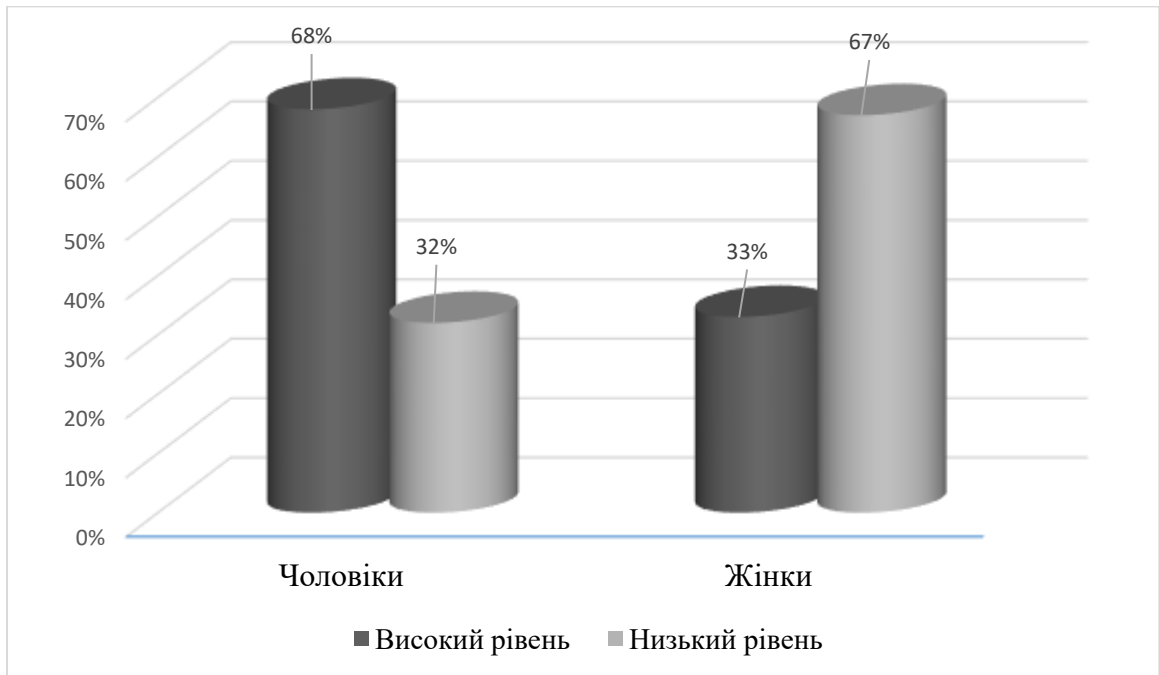

Рис.2.10. Прийняття інших

Із рисунку ми можемо бачити, що респонденти чоловічої статі мають вищий рівень прийняття інших у порівнянні з респондентами жіночої статі.

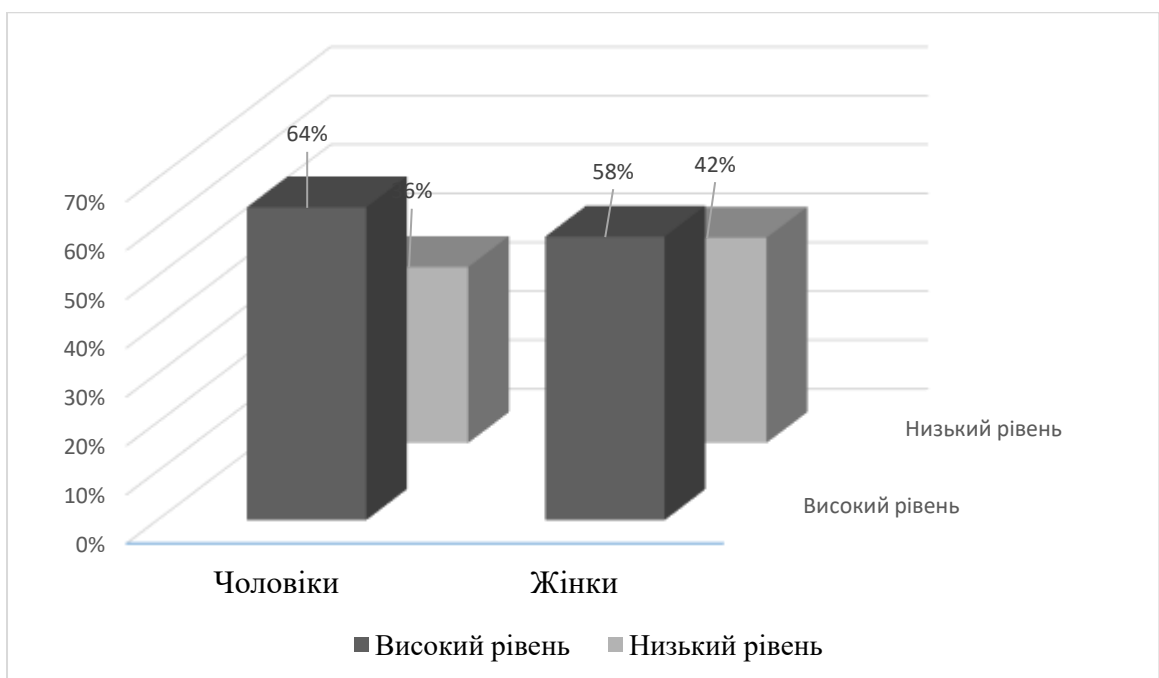

Рис.2.11. Прагнення до домінування

За результатами дослідження ми бачимо, що чоловіки більше прагнуть до домінування, ніж жінки, хоча різниця у числовому вираженні і несуттєва.

За Методикою оцінки копінг-поведінки WCQ (копінг-тест) (Р.Лазарус, С.Фолкмен) ми отримали такі результати (див.рис.2.12).

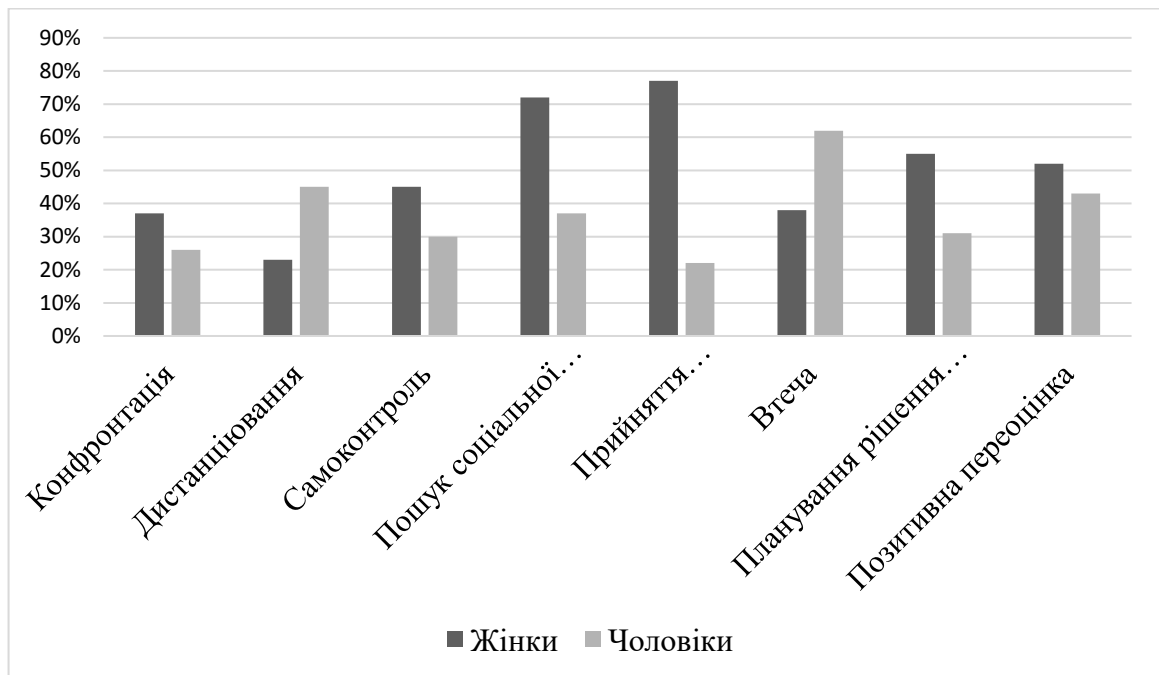

Рис. 2.12. Копінг-стратегії респондентів

Якщо розташувати копінг-стратегії респондентів у порядку вираженості за нисхідною, то ієрархія буде виглядати так:

1. Пошук соціальної підтримки та Прийняття відповідальності
2. Втеча
3. Планування рішення проблеми
4. Позитивна переоцінка
5. Самоконтроль
6. Дистанціювання
7. Конфронтація

Таким чином, ми бачимо, що найрідше респонденти вирішують проблему за рахунок завжди цілеспрямованої поведінкової активності, здійснення конкретної діяльності - конфронтації. І хоча часто ця стратегія вважається неадаптивною, однак вміле її використання може забезпечити здатність

особистості протистояти труднощам, енергійність та гарну активність при вирішенні проблемних ситуацій, зокрема, вміння відстояти власні інтереси.

Найчастіше респонденти використовують такі копінги як «Пошук соціальної підтримки» та «Прийняття відповідальності». Визнання своєї ролі у виникненні проблеми та прийняття відповідальності за її рішення частіше може передбачати елемент самокритики та самозвинувачення. Вираження цієї стратегії у поведінці може призвести до невиправданої самокритики та самозвинуваченню, хронічне незадоволення собою, переживання почуття провини. Тут же включається копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки як вирішення проблеми за рахунок привернення зовнішніх соціальних ресурсів, пошуку інформаційної, емоційної та дієвої підтримки з іншими людьми, очікування підтримки, уваги, співчуття, порад або навіть конкретної дієвої допомоги.

Наряду із вищеописаними стратегіями часто використовується і стратегія подолання негативних переживань у зв'язку з труднощами за рахунок реагування за типом ухилення: неприйняття або відкидання проблеми, фантазування, невиправданих очікувань тощо. Тут же можуть спостерігатись інфантильні форми поведінки у стресових ситуаціях.

Третьою за частотою використання є стратегія планування рішення проблеми за рахунок цілеспрямованого аналізу ситуації та можливих варіантів поведінки, створення стратегій рішень та планування власних дій з урахуванням об'єктивних умов, минулого досвіду та ресурсів.

У числі рідко використовуваних стратегій дистанціювання, самоконтроль та позитивна переоцінка, які передбачають подолання негативних переживань, пов'язаних із проблемою за рахунок суб'єктивного зниження значущості та ступеня емоційного включення в неї. Інтелектуальні прийоми, які часто використовуються тут, це – раціоналізація, переключення уваги, гумор, знецінення. Також можуть використовуватись цілеспрямовані

придушення/стримання емоцій, мінімалізація їх впливу на ситуацію та вибір стратегії, вибір стратегії та високий контроль. Нечасто, але все ж зустрічається стратегія подолання негативних переживань за рахунок її позитивного переосмислення, стимулювання особистісного росту.

З огляду на отримані результати, було визначено такі стратегії та механізми адаптації ВПО, які б враховували потенційні можливості, потреби та контекст інтеракції із соціумом-приймачем:

1. Створення безпечного та захищеного середовища: оскільки безпека є пріоритетом номер один, то ВПО можуть стати вразливою категорією щодо вчинення насильства щодо них, експлуатації, дискримінації тощо.
2. Забезпечення доступу до базових потреб: вода/їжа, одяг, медична допомога, освіта, адвокація тощо.
3. Ресурсне забезпечення на всіх рівнях гуманітарної, психосоціальної, медичної підтримки, забезпечення можливостей навчатись та розвиватись.
4. Соціальна включеність, інтеграція, супровід асиміляції: може відбуватись як підтримка у комунікації з місцевим населенням, сприяння розвитку в релігійному, культурному, освітньому середовищі.
5. Забезпечення економічної спроможності, самодостатності, незалежності як профорієнтаційна робота, психоедукаційна підтримка економічної грамотності та незалежності.
6. Психосоціальна підтримка ВПО як надання допомоги та групової підтримки та взаємодії, розвитку навичок саморегуляції, самопомоги, супровід розвитку ефективних копінгових стратегій.
7. Доступ до освітніх послуг: базова освіта, професійне навчання та розвиток, що забезпечуватимуть економічну самодостатність та самовпевненість у своєму фінансовому «завтра».

8. Житлові умови: чи то місце тимчасового перебування чи то соціальне житло – є забезпеченням базових потреб бенефіціарів для успішної адаптації у зв'язку з «закриттям» питання безпеки та комфорту.
9. Правовий захист та адвокація: як забезпечення захисту прав, свобод, створення правової основи для безпечного перебування на території приймаючих громад.
10. Впровадження програм реконструкції та розвитку, що забезпечать можливість сталого розвитку, соціальної, економічної стабільності, самодостатності, розвиток інфраструктур, надання доступу до різноманітних послуг.
11. Робота з місцевим населенням щодо розбудови взаємодії для успішної адаптації у вигляді створення спільних проектів, створенні Рад ВПО, створенні Громадських організацій із включенням всіх членів територіальної громади.

Щодо психосоціального супроводу, то одними з напрямків є:

1. Розробка комплексних програм психологічної та соціальної підтримки у вигляді тренінгів, консультацій, направлених на подолання тривожно-депресивних розладів, стресових епізодів тощо.
2. Доступ до соціальної адаптації, що включає розробку програм соціальної адаптації, інформування щодо прав та послуг для внутрішньо переміщених осіб в побутовому, професійному, освітньому та інших середовищах.
3. Економічне відновлення дає не лише забезпечення доступу ВПО до розвитку економічних ресурсів, можливостей зайнятості, самозабезпечення, але й до мікрофінансування та інших ресурсів.
4. Запобігання дискримінації передбачає проведення просвітницьких кампаній, впровадження заходів дискримінації ВПО у плані

законодавчі заходів, розвитку захисних механізмів щодо прав та обов'язків, розвиток суспільної толерантності.

5. Залучення стейкхолдерів як забезпечення активної взаємодії та співпраці між урядом, ГО, міжнародними організаціями та мігрантами в процесі проведення різних активностей: розробка, впровадження, моніторинг програм та заходів профілактики, підтримки, реабілітації, залучення до прийняття рішень із врахуванням пріоритетів та допомоги у реалізації програм та заходів.
6. Забезпечення фізичної та психологічної безпеки та захисту внутрішньо переміщених осіб, зокрема, захист від експлуатації, дискримінації, насильства, інших форм вторинної травми, забезпечення доступу до правозахисних систем та правосуддя.
7. Медична допомога та реабілітація полягає у забезпеченні внутрішньо переміщених осіб до необхідної психолого-медично-реабілітаційної допомоги та послуг в разі захворювання, травматизації, втрати близьких та інших медичних потреб.
8. Культурна адаптація передбачає забезпечення підтримки внутрішніх мігрантів у збереженні своєї етнокультурної ідентичності: мова, традиції, звичаї, сприяння культурній адаптації в новому середовищі.
9. Постійне моніторинг та оцінка. Необхідно забезпечувати постійну оцінку та здійснювати моніторинг ефективності програм/заходів підтримки/реабілітації ВПО, що допоможе вдосконалити їхню роботу, врахувати їхні потреби. Систематичний збір даних, оцінка результатів програм та заходів, залучення зворотного зв'язку від ВПО, що допомагає здійснювати корекцію програм та заходів на основі отриманих результатів

10. Партнерство та координація забезпечує міжструктурні, міжорганізаційні партнерство та координацію між агенціями, які займаються підтримкою та реабілітацією внутрішньо переміщених осіб. Сюди включають співпрацю із всіма зацікавленими урядовими та неурядовими агентами для надання необхідної допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Отже, процес адаптації внутрішньо переміщених осіб є доволі складним процесом, який вимагає чіткої структурованої роботи та злагодженої співпраці на всіх рівнях: громадські організації, міжнародні організації, уряд, органи самоврядування та навіть населення приймаючих громад, адже пристосування до громади-рецепієнта передбачає якісну асиміляцію та інтеграцію.

Висновки до другого розділу

Емпіричне дослідження адаптації внутрішньо переміщених осіб в нових громадах свідчить про високу професійну цінність фахівців соціальної роботи у психосоціальному супроводі цього процесу, що обумовлено наявністю необхідних інструментів для підтримки гармонійного, стійкого та здорового соціального середовища, культурної асиміляції та інтеграції.

Зважаючи на високу травматичність досвіду примусового переміщення, і приймаючій громаді, і внутрішньо переміщеним особам доводиться долати наслідки психосоціального, економічного дистресу, що, безумовно впливає на особливості процесу адаптації. Вживання в складних обставин люди потребують взаємодопомоги та підтримки. Так, війна в Україні та вимушені переселення людей до більш безпечних місць дають можливість сприяти більш ґрунтовному захисту через відчуття співпричетності та посткризовому зростанню.

Дослідження показують, що загальний рівень адаптивності є низьким. Особливий вплив обтяжуючих факторів: військові дії, постійні «тривожні» новини з покинутих місць, переживання з приводу рідних та близьких, які лишились на територіях, де продовжуються військові дії. Проте, респонденти-жінки все ж адаптуються краще, ніж респонденти чоловічої статі.

Серед проблем внутрішньо переміщених осіб – професійні, медичні, освітні, лише третина з них є зайнятими, а майже чверть (23%) – мають інвалідність різного ступеня.

Причинами, через які ВПО зупинили свій вибір на певній приймаючій громаді – наближеність до місця колишнього проживання, «умовна безпечність» регіону та наявність соціального капіталу в регіоні. За шляхами переселення лідирує переміщення у складі організації, індивідуальні або сімейні.

Щодо копінг-стратегій ВПО, то «Пошук соціальної підтримки» та «Прийняття відповідальності» - домінуючими. Найрідше респонденти використовують копінг «Конфронтація».

Таким чином, на основі досліджень було сформовано такі механізми та стратегії адаптації: створення безпечного середовища; організація доступу до базових потреб; ресурсне забезпечення всіх рівнів; соціальна включеність та інтеграція; підтримка та розвиток економічної самостійності; створення груп взаємодопомоги; освітні та професійні послуги; правовий захист; впровадження програм реконструкції та розвитку.

Висновки

Дослідження адаптації осіб з числа внутрішньо переміщених у нових територіальних громадах є актуальною проблемою сучасного соціуму. Оскільки адаптація – процес динамічний, то потребує постійної уваги з боку науковців та практиків з метою коригування та покращення адаптаційних стратегій. Розглядаючи теоретико-методологічні підходи до дослідження цієї проблеми було виявлено, що процес вимушеного переміщення розглядається як об'єкт соціально-психологічного аналізу, а також використовується як концептуальне підґрунтя теорії травми соціально-психологічних змін для вивчення адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Емпіричне дослідження проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні розкриває «соціально-демографічний портрет» респондентів, організацію та результати дослідження предикатів успішної адаптації, а також копінг-стратегії та механізми успішної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Результати емпіричного дослідження демонструють такі предикати внутрішнього переміщення: масовість порушень прав людини на фоні збройного конфлікту із високим рівнем прояву насильства. Незважаючи на самостійне або примусове внутрішнє переміщення, у фокусі уваги залишаються антропологічний, безпековий, демографічний, медичний, економічний, соціально-психологічні спектри.

Концептуальними підґрунтям та чинниками у причинно-наслідкових зв'язках процесу адаптації: травматизація (посттравматичний стресовий розлад); вторинна травма; культурна травма; резильєнтність; соціальна підтримка; травма соціально-психологічних змін; посттравматичне зростання; психосоціальна підтримка та супровід.

Визначені стратегії загальнодержавног вектору (посилення гуманітарної спроможності держави; безпечна евакуація; адаптація ВПО; інтеграція; безпечне повернення)

Основні виклики, з якими стикаються ВПО у процесі адаптації у нові територіальні громади – це: зміна (втрата) родинних зв'язків; економічні негаразди; психологічний стрес; соціокультурний шок.

Помічено, що внутрішньо переміщені особи використовують в основному дві стратегії адаптації: активну (як прагнення змінити середовище) та пасивну (як підкорення життєвим обставинам).

Основними напрямками у сприянні процесу адаптації фахівцями соціальної роботи є психосоціальний супровід та підтримка; організація безпечних просторів; економічна підтримка у вигляді профорієнтації та перекваліфікації; організація медичного супроводу; освітні послуги; інтеграція у нову громаду; медіація та адвокація; координація з іншими структурами для надання необхідної допомоги.

Серед основних бар'єрів адаптації ВПО: прояви стигматизації та дискримінації; комунікативні бар'єри; соціально-політична нестабільність; коливання мотивації.

Виявлено, що загальний рівень адаптації респондентів з числа ВПО є низьким. Найбільш гострими вважаються проблеми із спектру професійних (освітні, економічні, зайнятість). Більшість осіб, які проживають на території приймаючих громад є безробітними та належать до осіб з числа вразливих категорій. Дезадаптивні характеристики респондентів вказують на дисгармонію сфери соціальної комунікації; пасивність; песимізм; зневіру; дисфоричність та депресивність. Причому самоприйняття вище у чоловіків, ніж у жінок, емоційна комфортність вища у жінок, чоловіки проявляють більшу інтернільність, прагнуть до домінування та краще приймають інших людей.

Копінг-стратегіями респондентів жіночої статі є «Пошук соціальної підтримки», «Прийняття відповідальності», «Планування рішення проблеми»

Респонденти чоловічої статі обирають копінг «Втеча», «Дистанціювання» та «Позитивна переоцінка ситуації»

Для покращення процесу адаптації соціальними працівниками розробляються комплексні програми психосоціальної підтримки, створюються безпечні простори для надання індивідуальних та групових послуг підтримки; розробляються стратегії на місцевому та державному рівні; залучаються всі агенти можливої підтримки, партнерства та координації.

Резюмуючи, можна сказати, що внутрішньо переміщені особи є вразливою групою населення щодо соціально-психологічної адаптації, але можлива успішна адаптація за умови застосування певних стратегій, спрямованих на зменшення впливу травмо-події на особистість ВПО. Результати дослідження можуть бути використані для безпосередньої роботи із внутрішньо переміщеними особами, зокрема для превенції, інтервенції та поственції дезадаптації серед ВПО.

Список використаних джерел

1. Артеменко С. І., Лазебна О. В., Кравченко Л. О., & Думчева О. В. Психологічна допомога людям, які зазнали вимушеного переміщення, 2019.
2. Атаманчук Г. І. Формування інтелектуальних ресурсів вимушено переміщених осіб як складова успішної адаптації. Освітнологічний дискурс: електронне наукове фахове видання, 2021. №1(34). С. 88–97.
3. Бандурка О. О. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів в Україні: дис... канд. юр. наук / Харків. 2002. 182 с.
4. Барінова О. Ю. Соціальна допомога внутрішньо переміщеним особам як складова процесу їхньої адаптації. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 2018. №1(46). С. 5–9.
5. Безкоровайна Л. О. Особливості соціально-психологічної адаптації дітей-внутрішньо переміщених осіб. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 2018. №1(46). С. 29–34.
6. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
7. Беленька І. Г., & Шаповалова, О. В. Психологічні аспекти адаптації внутрішньо переміщених осіб. Науковий вісник Національного гуманітарного університету, 2019. №3(32). С. 54–59.
8. Блінова О. Проблема психологічного здоров'я мігрантів: збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія, 2009. №14. С. 55 – 62
9. Васильєв В. В. Соціальна адаптація особистості до професійної діяльності. Вісник Дніпропетровського університету, 2006. №14. С. 215– 221.
10. Ващенко Л. О., Грабовська Т. А. Психологічний супровід вимушено переселених осіб: досвід і перспективи, 2020.

11. Вишнеvsька О. І. Психологічна адаптація внутрішньо переміщених осіб в умовах соціально-психологічної допомоги. Педагогічний дискурс: збірник наукових праць, 2018. №23. С. 107–114.
12. Гудвін-Гілл Г. С. Статус біженця в міжнародному праві. М., 1997. 648 с. <http://efm.vsau.org/>
13. Герасименко О. А., Хорошавська О. А., & Хуторська В. О. Адаптація внутрішньо переміщених осіб: соціально-психологічний аспект. Науковий вісник Черкаського університету. Психологічні науки, 2019. №1(456). С. 60–65.
14. Гундаріна О. В., Малиновська О. В. Фактори соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах військового конфлікту на сході України. Вісник психології і педагогіки, 2020. №27(2). С.22–29.
15. Євтух В. Б. Етнічність: енциклопедичний довідник. Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Центр етноглобалістики. Київ: Фенікс. 2012. 396 с.
16. Зражевський С. Мультиверсум. Філософський альманах. Київ: Центр духовної культури, 2004. № 39. С. 1–14
17. Кравченко Л. О. Адаптація вимушено переселених осіб у сучасному українському суспільстві, 2018.
18. Малиновська О. В. Вивчення вимушеного переміщення як об'єкта соціально-психологічного аналізу. Вісник Національного університету "Києво-Могилянська академія". Психологія, 2019. №1(13). С. 15–21.
19. Малиновська О. В. Використання концептуального підґрунтя теорії травми соціально-психологічних змін у дослідженні адаптації внутрішньо переміщених осіб. Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки, 2019. №3(2). С. 45–51.
20. Малиновська О. В. Соціально-демографічний портрет внутрішньо переміщених осіб в Україні. Психологічний журнал, 2020. №41(5). С. 34–40.

21. Міністерство соціальної політики України URL: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=167122&cat_id=107177.

22. Міхеєва О., Серєда В. Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації. Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні. Львів: Галицька видавнича спілка, 2015. С. 9–49.

23. Музальов О. Теоретико-методичні засади професійної адаптації особистості у навчально-виховному процесі. Педагогіка і психологія професійної освіти, 2007. № 6. С. 130–139.

24. Мазіна Н. Е. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: підходи до виміру. Вісник Маріупольського державного університету, Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2016. Вип. 12. С. 131-138.

25. Малиха М. І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. Грані. 2015. № 8. С. 6-11.

26. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2015. 244 с.

27. Наджафгулієв Рафіг Іслам огли. Адміністративно-правовий статус біженців і вимушених переселенців в Азербайджанській Республіці: канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2013. 195 с.

28. Надгара В. І. Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції «суспільства ризику». Укр. Соціум, 2015. №1. С. 134–141

29. ПУТІНЦЕВ А.В. АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ, ПОНЯТТЯ, ПІДХОДИ ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики, 2018, № 17.

30. Проєкт Стратегії щодо внутрішнього переміщення включає нові інструменти підтримки від держави

<https://armyinform.com.ua/2023/02/17/proyekt-strategiyi-shhodo-vnutrishnogo-peremishhennya-vklyuchaye-novi-instrumenty-pidtrymky-vid-derzhavy/>

31. Павленко І. Ю., Мазур О. В. Психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб: досвід українського суспільства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Психологія, 2021. №2(50). С. 85–91.

32. Петрук О. С. Фактори успішної адаптації внутрішньо переміщених осіб: психологічний аспект. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Психологія, 2019. №4(46). С. 187–191.

33. Права людини в Україні. Доповідь правозахисних організацій / за заг. ред. А. П. Буценка, О. А. Мартиненка. Українська Гельсінська спілка прав людини. Київ: КИТ, 2016. 260 с.

34. Соціальна адаптація ВПО: які інструменти для підтримки переселенців потребують впровадження <https://sss-ua.org/news/soczialna-adaptacziya-vpo-yaki-instrumenty-dlya-pidtrymky-pereselencziv-potrebuyut-vprovadzhennya/>

35. Сірант М. М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення понять. Митна справа. 2015. № 2(2.2). С. 154-159.

36. Савчук О. Г. Вплив соціально-психологічних факторів на адаптацію внутрішньо переміщених осіб. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України, 2018. №1-2. С. 63–68.

37. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб Український соціум. 2015. №2. С. 53.

38. Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні. Збірка аналітичних матеріалів. Львів: Галицька видавнича спілка, 2015. 462 с.

39. Суший О. Проблема колективної травми в українському соціумі та пошук стратегій її опанування. Наукові записки, 2015. №6(74). С. 18 –31

40. УВКБ ООН (2013 р.). Операційне керівництво з планування в області охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки для операцій із надання допомоги біженцям: <http://www.unhcr.org/525f94479.pdf>
41. УВКБ ООН (2014 р.). Розуміння захисту на рівні громад. Директивний документ із питань захисту: <http://www.refworld.org/docid/5209f0b64.html>
42. Хутка С. Соціальна адаптованість особистості: концептуалізація поняття. Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2007. № 2. С. 164–175.
43. Чернюк М. О., Малиновська, О. В. Особливості соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб на сході України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Психологія, 2018. №2(35). С. 62–67.
44. Bowlby J. Attachment and Loss: Loss, Sadness, and Depression. NY: Basic Books, 1990.
45. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979.
46. Cheong P.H. et al. Immigration, social cohesion and social capital: A critical review. CriticalSocial Policy. 2007. Vol. 27. № 1. P. 24-49.
47. Colson E. Imposing Aid: The Ethnography of Displacement and its Aftermath. KroeberAnthropological Society, № 100(1). P. 154-167. URL: http://kas.berkeley.edu/documents/Issue_99-100/11-ImposingAid.pdf.
48. Harrell-Bond B. Imposing Aid: Emergency Assistance to Refugees. New York: Oxford University Press, 1986.
49. Kahneman D., Tversky A. Choices, values and frames. New York : Russell sage Foundation, 2000. 14. Gullahorn J. An Extension of the U-Curve Hypothesis. Journal of Social Issues, 1963. 19 (3). P. 33-47.

50. Nikolajchuk M. The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the rural population // *Rehional'na ekonomika*. 2005. Vol. 3, No. 37. P. 105-112.
51. Ryan D. et al. Theoretical Perspectives on Post-Migration Adaptation and Psychological Well-Being among Refugees: Towards a Resource-Based Model. *Journal of Refugee Studies*. 2008. Vol. 21. № 1. P. 1-18.
52. Lazarus R. S., Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York, NY: Springer Publishing Company, 1984.
53. Masten A. S. Ordinary Magic: Resilience in Development. *American Psychologist*, 2001. №56(3). P. 227–238.
54. Masten A. S., Narayan, A. J. Child Development in the Context of Disaster, War, and Terrorism: Pathways of Risk and Resilience. *Annual Review of Psychology*, 2012. №63. P. 227–257.
55. Miller K. E., Rasmussen A. The Mental Health of Civilians Displaced by Armed Conflict: An Ecological Model of Refugee Distress. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 2017. №26(2). P. 129–138.
56. Miller K. E., Rasmussen A. War Exposure, Daily Stressors, and Mental Health in Conflict and Post-Conflict Settings: Bridging the Divide between Trauma-Focused and Psychosocial Frameworks. *Social Science & Medicine*, 2017. №182. P. 1–8.
57. Rutter M. Resilience in the Face of Adversity: Protective Factors and Resistance to Psychiatric Disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 1985. №147(6). P. 598–611.
58. Shannon P. J., Vinson G. A., Wieling E. Cumulative Trauma, Emotional Distress, and Resilience for Incarcerated Youth: An Exploratory Analysis. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 2015. №7(2). P. 152–159.

59. United Nations High Commissioner for Refugees. Global Trends: Forced Displacement in 2018. Geneva: UNHCR, 2019.

60. World Health Organization. Building Back Better: Sustainable Mental Health Care after Emergencies. Geneva: WHO, 2013.

Додаток А

Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у ...

Документ 312-2023-р, чинний, поточна редакція — Прийняття від 07.04.2023

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 7 квітня 2023 р. № 312-р
Київ

Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках

1. Схвалити [Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року](#) (далі - Стратегія), що додається.
2. Затвердити [операційний план заходів з реалізації у 2023-2025 роках Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року](#), що додається.
3. Міністерствам, іншим центральним та місцевим органам виконавчої влади забезпечити: виконання завдань та заходів операційного плану, затвердженого цим розпорядженням, за рахунок і в межах коштів державного та місцевих бюджетів, затверджених на відповідний рік, а також інших, не заборонених законодавством джерел фінансування; подання щокварталу до 15 числа місяця, що настає за звітним періодом, Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій інформації про стан виконання завдань та заходів зазначеного операційного плану за формою, встановленою Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, для оцінки стану реалізації Стратегії.
4. Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій подавати щороку до 1 червня Кабінетові Міністрів України інформацію про стан виконання завдань та заходів з реалізації Стратегії.
5. Визнати таким, що втратило чинність, [розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 р. № 1364](#) “Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб

та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року” (Офіційний вісник України, 2021 р., № 88, ст. 5680).

Прем'єр-міністр України	Д. ШМИГАЛЬ
Інд. 80	

	СХВАЛЕНО розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р
--	--

СТРАТЕГІЯ

державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року

Загальна частина

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що триває з лютого 2014 р., тимчасова окупація частини території України призвели до утворення великої кількості внутрішньо переміщених осіб. Значна частина таких осіб перемістилися на підконтрольну Уряду України територію понад дев'ять років тому і вони досі не мають змоги повернутися до покинутого місця проживання через пошкодження чи руйнування житла, перебування його на окупованій території чи території ведення бойових дій. При цьому для значної кількості внутрішньо переміщених осіб актуальними залишаються питання розміщення та забезпечення житлом, пошуку постійного джерела доходів, відновлення порушених внаслідок внутрішнього переміщення прав та захисту законних інтересів.

Тривалий час основним напрямом державної політики щодо внутрішнього переміщення була інтеграція внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання, що досягалося шляхом усунення перешкод у реалізації їх прав та основоположних свобод, забезпечення доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг, а також створення умов для розвитку потенціалу та посилення спроможності приймаючих територіальних громад.

Черговий етап збройної агресії Російської Федерації проти України, який розпочався 24 лютого 2022 р., поставив перед громадянами та державою в цілому нові виклики. Через повномасштабне вторгнення Російської Федерації спостерігається постійне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, яке складно спрогнозувати у зв'язку з непередбачуваністю військових дій та актів терору з боку Російської Федерації. Більшість заходів, які вживалися державою до цього часу, не повною мірою відповідають поточній ситуації. Водночас пріоритетним напрямом у політиці щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб на найближчий період повинно стати прийняття коротко- та середньострокових рішень, спрямованих на впровадження ефективних механізмів задоволення базових потреб людини та забезпечення доступу до послуг, посилення здатності громад сприяти адаптації внутрішньо переміщених осіб та ефективно реагувати на нові виклики, раціональне використання ресурсів громад і бюджетів усіх рівнів, а також підтримка осіб, які мають намір повернутися до покинутого місця проживання.

Стратегія спрямована на вдосконалення державної політики у сфері внутрішнього переміщення громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, зумовленого збройною агресією Російської Федерації проти України, а також здійснення державою всіх належних та доступних заходів для розв'язання проблем та мінімізації негативних наслідків, пов'язаних з внутрішнім переміщенням.

Стратегія є елементом коротко- та середньострокової державної політики, спрямованої на створення умов, за яких внутрішньо переміщені особи, за винятком найбільш уразливих категорій, не потребуватимуть спеціальної допомоги чи захисту у зв'язку з їх переміщенням і зможуть в повному обсязі користуватися своїми конституційними правами без будь-якої дискримінації, в тому числі за походженням чи фактом внутрішнього переміщення.

Разом з тим базові послуги, які передбачаються для внутрішньо переміщених осіб, повинні надаватися з урахуванням інформаційної та фізичної безбар'єрності для внутрішньо переміщених осіб різних категорій, зокрема, осіб з інвалідністю.

Під час розроблення Стратегії враховано норми Законів України [“Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”](#), [“Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”](#) і принципи міжнародного права, насамперед міжнародні стандарти, що регулюють питання внутрішнього переміщення, зокрема Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення, відповідні рекомендації та резолюції Комітету міністрів та Парламентської асамблеї Ради Європи, які стосуються прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, а саме Резолюція 2448 (2022) “Гуманітарні наслідки та внутрішнє й зовнішнє переміщення у зв'язку з агресією Російської Федерації проти України”, а також основоположні документи у сфері прав людини, передусім [Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод](#), практику Європейського суду з прав людини, [Міжнародний пакт про громадянські і політичні права](#). У ході підготовки Стратегії взято до уваги Рамкову програму Міжвідомчого постійного комітету з пошуку довгострокових рішень в інтересах внутрішньо переміщених осіб, утвореного резолюцією Генеральної Асамблеї ООН.

Основні проблеми, зумовлені внутрішнім переміщенням

До 24 лютого 2022 р. в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб обліковувалися 1470072 такі особи. Одним з наслідків збройної агресії проти України стало посилення процесів переміщення осіб на території України та за її межі. Станом на 3 січня 2023 р. кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб становить 4856907 осіб, що не повною мірою відповідає кількості осіб, які зазнали внутрішнього переміщення.

Причиною такої невідповідності є, з одного боку, політика держави щодо необхідності отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, які здійснили переміщення, у разі їх бажання мати доступ до державних гарантій, реалізації в повному обсязі своїх прав і свобод (у першу чергу, права на соціальний захист та пенсійне забезпечення). З іншого боку, частина громадян України, які зазнали внутрішнього переміщення, не звертаються до уповноважених органів для взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб, оскільки вони не мають такої потреби або на даний момент не пов'язують взяття на такий облік із задоволенням своїх потреб.

Разом з тим, за даними Міжнародної організації з міграції, станом на січень 2023 р. кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні становить понад 5,3 мільйона. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на кінець лютого 2023 р. кількість тимчасово переміщених громадян України в країнах Європи - понад 8,1 млн., з яких понад 4,8 млн. отримали тимчасовий захист або подібний до нього статус. Водночас дані Управління Верховного комісара ООН у справах біженців включають також громадян України, які були депортовані на територію Російської Федерації, та, за інформацією

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, в основному базуються на наданій Російською Федерацією інформації.

Відповідно до звіту “Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення - серпень 2022”, підготовленого Світовим банком, Урядом України та Європейською Комісією, за деякими оцінками, 2,5-3 млн. осіб, які виїхали з України до ЄС, можуть не повернутися незалежно від розвитку воєнної ситуації. Водночас, за даними Уряду України, близько 1,2 млн. осіб, зокрема 211 тис. дітей, були примусово депортовані до Російської Федерації і, можливо, не зможуть повернутися.

Наявність умов, за яких значна кількість осіб зазнали внутрішнього переміщення до 24 лютого 2022 р., ще більша кількість - після початку повномасштабної збройної агресії проти України, створює складнощі у формуванні виваженої державної політики, що охоплює всі групи внутрішньо переміщених осіб, зокрема щодо заходів першого реагування та надання соціальної підтримки таким особам в перші місяці після переміщення.

Широкомасштабна агресія проти України і ризик її подальшої ескалації, руйнування інфраструктури населених пунктів, як наближених до зони бойових дій і тих, у яких вже ведуться бойові дії, так і розташованих на іншій території країни, створюють ризики суттєвого зростання внутрішнього переміщення. Оголошення державою обов'язкової евакуації з окремих областей або її частин, зокрема евакуації з Донецької області, розпочатої влітку 2022 року, передбачає взяття на себе з боку держави відповідальності за планування виїзду, його забезпечення, розміщення осіб та задоволення їх первинних базових потреб.

Внаслідок збройної агресії проти України починаючи з 24 лютого 2022 р. було зруйновано та пошкоджено щонайменше 135,8 тис. житлових будівель, з яких 119,9 тис. - приватних будинків, 15,6 тис. - багатоквартирних і 0,2 тис. - гуртожитків. Питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб стає все більш актуальним. Водночас оцінка реальних потреб та можливостей громад у забезпеченні доступу до житла значно ускладнена через відсутність системного механізму такої оцінки та масштаб проблеми. Місцеві фонди житла є обмеженими або відсутні, механізм залучення інвестицій на місцях потребує покращення. Зазначені проблеми потребують розв'язання як у контексті реагування на внутрішнє переміщення, так і щодо розроблення державної політики, спрямованої на вирішення широкого кола житлових питань, зокрема встановлення правового механізму довгострокового захисту житлових прав та інтересів осіб, постраждалих від збройної агресії проти України.

Внутрішньо переміщені особи потребують суттєвої підтримки з боку приймаючих громад, особливо на етапі адаптації після переміщення, а також подальшої інтеграції. Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб та визначення можливостей для їх задоволення повинні бути важливим елементом державної політики щодо внутрішнього переміщення.

Водночас виходячи з викликів, пов'язаних із збройною агресією проти України для юридичних осіб (релокація підприємств, установ та організацій усіх форм власності, переформатування діяльності, пошук нових ринків збуту, збереження та створення нових робочих місць тощо), питання переміщення юридичних осіб потребують окремого врегулювання на державному рівні.

Мета та принципи Стратегії

Метою Стратегії є зменшення впливу негативних наслідків внутрішнього переміщення, зумовленого збройною агресією проти України, на громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, шляхом запровадження комплексних та дієвих механізмів державного реагування на виклики, які виникають з моменту прийняття особою рішення про переміщення, в ході її соціальної адаптації та інтеграції в приймаючий громаді, а також у разі добровільного повернення особи до покинутого місця проживання та її реінтеграції.

За інформацією Мінекономіки, у 2022 році за рахунок коштів, передбачених за програмою надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб відповідно до [Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні](#), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331 (Офіційний вісник України, 2022 р., № 44, ст. 2394), було працевлаштовано майже 16,5 тис. внутрішньо переміщених осіб.

Стратегія базується на таких принципах:

верховенство права;

повага та захист прав людини в умовах внутрішнього переміщення з урахуванням норм і стандартів міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини;

недопущення дискримінації за будь-якою ознакою;

інформаційна та фізична безбар'єрність для отримання послуг внутрішньо переміщеними особами різних категорій, зокрема особами з інвалідністю;

належне врядування;

забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;

проти дія насильству в умовах внутрішнього переміщення, зокрема гендерно обумовленому насильству;

воз'єднання сім'ї;

залучення потенціалу внутрішньо переміщених осіб для розвитку приймаючих територіальних громад;

підтримка самоорганізації внутрішньо переміщених осіб;

відкритість та прозорість реалізації Стратегії з метою максимального залучення до її реалізації та моніторингу всіх заінтересованих сторін;

конкретність, досяжність цілей та вимірюваність очікуваних результатів реалізації Стратегії;

забезпечення конструктивної взаємодії між внутрішньо переміщеними особами, приймаючими територіальними громадами, місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування;

прийняття відповідних рішень з урахуванням даних про потреби внутрішньо переміщених осіб;

сприяння залученню внутрішньо переміщених осіб до процесу формування і реалізації державної, регіональної та місцевої політики;

адаптація та інтеграція дітей і молоді з числа внутрішньо переміщених осіб до соціального середовища на території їх проживання;

добровільність повернення особи до покинутого місця проживання;

розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування різного рівня під час реалізації Стратегії;

стимулювання внутрішньо переміщених осіб працездатного віку до працевлаштування, заснування власного бізнесу з метою забезпечення їх економічної самостійності;

диференціація інструментів підтримки внутрішньо переміщених осіб залежно від їх потреб.

Стратегічні цілі та шляхи розв'язання проблем

Визначення цілей Стратегії ґрунтується на оцінці викликів, пов'язаних з процесом внутрішнього переміщення внаслідок збройної агресії проти України, та результатів реалізації коротко- і середньострокових рішень з питань внутрішнього переміщення.

Стратегічна ціль 1. Посилення спроможності держави у реагуванні на виклики внутрішнього переміщення та забезпечення умов для реалізації державної політики у сфері внутрішнього переміщення.

Широкомасштабна збройна агресія значним чином вплинула на процеси внутрішнього переміщення, спричинивши суттєве збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб та необхідність зміни механізмів реагування держави на одночасні процеси із забезпечення евакуації, адаптації та інтеграції, повернення людей та воз'єднання сімей. Отже, виникає потреба в актуалізації [Закону України](#) “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” та інших законів з урахуванням необхідних заходів, міжнародної практики та досвіду реагування на масштабне внутрішнє переміщення, включаючи середньо- та довгострокові потреби у застосуванні ефективних засобів правового захисту та правосуддя.

На сьогодні органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також міжнародні неурядові організації та громадські об'єднання оперують даними, отриманими з використанням власної методології, наявних ресурсів та джерел. Держава в особі уповноважених органів повною мірою не володіє верифікованими даними щодо постраждалого населення, а також територіальних громад в розрізі різних сфер життєдіяльності. Належним чином не узагальнюються звернення, які надходять до контакт-центрів органів державної влади, що впливає на оперативність реагування на розв'язання проблем, які виникають у зв'язку з внутрішнім переміщенням, а також ускладнює оперативне задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб. Передбачені Стратегією заходи спрямовані на задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб різних категорій.

З метою забезпечення формування та реалізації державної політики з питань внутрішньо переміщених осіб, сприяння реалізації їх прав і свобод та створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання потребують актуалізації і закріплення на законодавчому рівні функції та повноваження відповідальних органів державної влади.

Основними завданнями, необхідними для розв'язання зазначених проблем, є:

актуалізація законодавства щодо внутрішнього переміщення;

удосконалення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, її інтеграція з іншими базами даних та державними реєстрами;

запровадження системи періодичної оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб, у тому числі з можливістю збору дезагрегованих даних.

Ключовими показниками результативності реалізації Стратегії є:

розроблення та внесення змін до [Закону України](#) “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” та інших законів для забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб;

забезпечення доопрацювання та інтеграції з відповідними базами даних і публічними електронними реєстрами Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб;

створення координаційного механізму з метою узгодження дій державних органів, органів місцевого самоврядування, міжнародних партнерів та громадських об'єднань, спрямованих на надання допомоги та задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб;

запровадження механізму збору даних та оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб з метою їх подальшого задоволення з урахуванням критеріїв уразливості;

запровадження електронного кабінету внутрішньо переміщених осіб шляхом удосконалення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

Стратегічна ціль 2. Створення умов для безпечного переміщення осіб з населених пунктів, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, та задоволення їх гуманітарних потреб.

Широкомасштабна збройна агресія проти України призвела до масового виїзду та евакуації жителів населених пунктів, розташованих у районах ведення бойових дій чи на тимчасово окупованих територіях. Починаючи з 24 лютого 2022 р. було організовано 165 гуманітарних коридорів, якими за березень - травень евакуйовано понад 350 тис. цивільних осіб. Також у рамках роботи координаційних штабів з питань евакуації цивільного населення з небезпечних територій евакуйовано близько 170 тис. осіб.

В умовах проведення масової евакуації для приймаючих територіальних громад актуальним є питання державної підтримки (розвиток інфраструктури громади, розширення можливостей надання публічних послуг, збільшення житлового фонду тощо), оскільки ресурси громад є обмеженими. Евакуація цивільного населення повинна бути безпечною, необхідно враховувати особливості евакуації та потреби осіб з інвалідністю, інших маломобільних груп населення.

Відразу після переміщення внутрішньо переміщені особи потребують підтримки від приймаючих громад, яка починається із запиту на гуманітарну допомогу. На цьому етапі гостро стоїть питання належної взаємодії суб'єктів надання гуманітарної допомоги за фактичної відсутності лідерства державних органів влади в питаннях координації надання та розподілу гуманітарної допомоги.

Основними завданнями, необхідними для розв'язання зазначених проблем, є:

запровадження протоколу міжсекторальної взаємодії, у тому числі з міжнародними та неурядовими національними організаціями, щодо підготовки, організації та здійснення масового переміщення осіб під час збройного конфлікту, зокрема проведення обов'язкової евакуації;

забезпечення з боку держави координації процесу масового переміщення осіб під час збройного конфлікту, зокрема проведення обов'язкової евакуації;

забезпечення повного та належного інформування про евакуацію, її етапи, складові, наслідки, права і обов'язки під час проведення, а також про заходи подальшої підтримки з боку держави та приймаючих територіальних громад;

координація надання гуманітарної допомоги особам, які були евакуйовані з населених пунктів, на території яких ведуться чи можливі бойові дії;

запровадження системної підтримки громад, до яких здійснюється евакуація.

Ключовими показниками результативності є:

прийняття нормативно-правових актів для впровадження протоколу підготовки, організації та проведення евакуації, в тому числі обов'язкової;

облаштування технічних засобів для перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;

організація та проведення інформаційної кампанії з урахуванням вимог доступності, метою якої є роз'яснення ключових питань, пов'язаних з евакуацією та подальшою підтримкою евакуйованих осіб з боку держави та приймаючих територіальних громад;

утворення на національному рівні Координаційного штабу та системи локальних евакуаційних штабів для забезпечення координації процесів евакуації, в тому числі, обов'язкової, а також надання гуманітарної допомоги евакуйованим особам.

Стратегічна ціль 3. Сприяння адаптації внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання безпосередньо після внутрішнього переміщення.

Суттєве збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб та розширення переліку потреб залежно від періоду переміщення потребує удосконалення підходів та спрямування зусиль на підтримку приймаючих громад з метою розвитку ефективних механізмів соціальної адаптації, які створюють умови для подальшої успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання.

Надання різних видів допомоги та доступ до послуг для внутрішньо переміщених осіб часто пов'язані з необхідністю взяття таких осіб на облік. Наявна система не передбачає надання допомоги особам на період адаптації та не розрізняє потреби, які виникають безпосередньо після внутрішнього переміщення, як частину адаптаційного процесу та під час інтеграції у нових територіальних громадах.

Основною потребою внутрішньо переміщених осіб після переміщення є забезпечення місцем для тимчасового проживання (перебування). Відсутність достатньої кількості житлових чи інших приміщень, придатних для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб, призводить до того, що такі особи приймають рішення про виїзд за кордон або передчасно повертаються до покинутого місця проживання. Водночас після початку широкомасштабної збройної агресії проти України значно збільшилася кількість місць компактного поселення внутрішньо переміщених осіб. Ураховуючи умови проживання в таких місцях, що є переважно неналежні, існує необхідність розроблення та затвердження Державної цільової програми забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб.

Крім того, потребує вирішення на законодавчому рівні питання щодо визначення органів державної влади, до сфери яких віднесено повноваження стосовно здійснення контролю за створенням і функціонуванням місць компактного поселення внутрішньо переміщених осіб.

При цьому проблемним залишається питання формування єдиної інформаційної бази житлових та інших приміщень, придатних для тимчасового проживання (перебування) внутрішньо переміщених осіб, впровадження чітких механізмів реалізації житлових прав внутрішньо переміщених осіб, права на адекватний та гідний рівень життя з оцінкою наявних та можливих ресурсів, у тому числі фінансового характеру.

Після початку широкомасштабної збройної агресії проти України підходи до призначення допомоги на проживання внутрішньо переміщених осіб були змінені, але вони все ще не повною мірою враховують потреби таких осіб, зокрема допомога призначається без обмеження в часі та без додаткових умов щодо оцінки майнового стану внутрішньо переміщених осіб.

Приймаючі територіальні громади зазнають додаткового фінансового навантаження, пов'язаного з необхідністю збільшення видатків без відповідного збільшення обсягу надходжень.

Низька мотивація до працевлаштування, перекваліфікації, відкриття власного бізнесу призводить до збільшення залежності внутрішньо переміщених осіб від підтримки держави та недоотримання податків бюджетами приймаючих територіальних громад.

Діючі механізми надання соціального та пенсійного забезпечення внутрішньо переміщеним особам (зокрема тим, що перемістилися до 24 лютого 2022 р.) не відповідають загальним підходам до їх надання іншим категоріям громадян України, створюють додаткове навантаження на внутрішньо переміщених осіб та органи системи соціального захисту, а також призводять до тривалого очікування призначення та виплати допомоги. Так, призначення (поновлення) пенсії особам, які перемістилися з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, передбачає необхідність витребування пенсійної справи від уповноважених органів Російської Федерації. Також особи, які перемістились до 24 лютого 2022 р., не можуть обрати банк для отримання пенсії та змушені користуватися виключно послугами АТ “Ощадбанк”, до них застосовується окремий порядок виплати заборгованості. У свою чергу, порядок здійснення соціальних виплат, передбачений для внутрішньо переміщених осіб, поширюється на осіб, які відмовилися від довідки про взяття на облік і зареєстрували/задекларували своє місце проживання на підконтрольній Уряду України території. Щодо внутрішньо переміщених осіб запроваджено окремий механізм контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання допомоги, що передбачає проведення вибіркового перевірок фактичного місця проживання (перебування).

Недостатній рівень доступної психологічної допомоги і реабілітації для внутрішньо переміщених осіб, особливо дітей, які постраждали від збройної агресії проти України, ускладнює процеси адаптації у новому середовищі, в тому числі освітньому. Крім того, не менш важливим є створення умов для організації психосоціальної підтримки на новому робочому місці для внутрішньо переміщених осіб.

На місцевому рівні актуальним є питання залучення ресурсів з метою здійснення заходів з адаптації внутрішньо переміщених осіб. Приймаючі територіальні громади потребують сприяння в пошуку ресурсів та відповідного фінансування з боку держави. Крім того, актуальним є забезпечення доступу до достовірної та актуальної інформації про наявні послуги і місця для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб. Базові послуги, які передбачається надавати внутрішньо переміщеним особам, повинні відповідати принципу інформаційної та фізичної безбар'єрності. З метою налагодження діалогу між внутрішньо переміщеними особами та населенням приймаючих територіальних громад є необхідним проведення спільних освітніх, соціальних, культурних, навчальних та інших заходів, а також інформаційних кампаній, спрямованих на мирне співіснування, сприяння соціальній згуртованості та інтеграції.

Важливою складовою, яка сприятиме процесу адаптації внутрішньо переміщених осіб та формуванню здорових суспільних комунікацій між різними групами населення, є інтеграція у культурний та спортивний простір приймаючих територіальних громад.

Основними завданнями, необхідними для розв'язання зазначених проблем, є:

створення умов та надання підтримки приймаючим громадам для задоволення базових потреб внутрішньо переміщених осіб;

забезпечення соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб на початковому етапі після евакуації;

поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин;

створення умов для отримання психологічної допомоги і реабілітації внутрішньо переміщених осіб, зокрема дітей;

створення умов для організації психосоціальної підтримки на робочому місці для внутрішньо переміщених осіб, які працевлаштувалися за новим місцем проживання;

створення системи своєчасного надання достовірної та актуальної інформації про наявні послуги та місця для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб у доступних форматах;

залучення внутрішньо переміщених осіб до культурного життя територіальних громад та отримання культурних послуг;

забезпечення доступу внутрішньо переміщених осіб до освітніх послуг;

залучення внутрішньо переміщених осіб до занять руховою активністю та спортом як засобу психічного та фізичного здоров'я;

запровадження пільгових умов розрахунку орендної плати за державне майно для органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, установ та організацій, які повністю або частково фінансуються за рахунок місцевого бюджету і сфера дії яких поширюється на тимчасово окуповану територію, на територію, яка перебуває в оточенні (блокуванні), та райони проведення воєнних (бойових) дій, а також тих, що орендують державне майно під облаштування гуртожитків для тимчасового проживання внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб, житло яких знищено або пошкоджено внаслідок збройної агресії;

поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин.

Ключовими показниками результативності є:

забезпечення надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам з урахуванням їх індивідуальних потреб;

запровадження соціальної послуги “сприяння адаптації внутрішньо переміщених осіб” для осіб у складних життєвих обставинах та затвердження відповідного стандарту надання;

здійснення поетапного розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин;

забезпечення надання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам, зокрема дітям, і їх реабілітації;

забезпечення інформування внутрішньо переміщених осіб з питань, які стосуються реалізації їх прав, з використанням різних ресурсів у доступному форматі.

Стратегічна ціль 4. Сприяння інтеграції внутрішньо переміщених осіб шляхом створення умов для розвитку потенціалу, посилення спроможності приймаючих територіальних громад.

Перехід від соціальної адаптації до створення умов для розвитку потенціалу та посилення спроможності приймаючих територіальних громад повинен сприяти завершенню процесу інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючої територіальної громади. Метою інтеграції є досягнення умов, за яких внутрішньо переміщені особи зможуть в повному обсязі користуватися своїми конституційними правами і свободами, а також виконувати обов'язки без будь-якої дискримінації, в тому числі за фактом внутрішнього переміщення.

Відсутність достовірних статистичних даних щодо кількості внутрішньо переміщених осіб та їх потреб призводить до невідповідності заходів інтеграції, які здійснюються, фактичним потребам. Як наслідок, усталена дискримінаційна практика щодо доступу внутрішньо переміщених осіб до окремих послуг, реалізації прав, не пов'язаних із внутрішнім переміщенням, на підставі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб призвела до штучного збільшення кількості зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб. Водночас частина осіб, які зазнали переміщення, не зверталися до уповноважених органів з метою взяття на облік.

Широкомасштабна збройна агресія проти України призвела до суттєвого збільшення потреб у житлових програмах та фінансових інструментах, здатних забезпечити постраждалому населенню, зокрема внутрішньо переміщеним особам, доступ до житла.

Зниження темпів економічного зростання та нестача робочих місць призвели до збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, та, відповідно, посилили навантаження на інфраструктуру і бюджети територіальних громад.

Різний рівень можливостей щодо здійснення заходів з інтеграції внутрішньо переміщених осіб на місцевому рівні, соціальної згуртованості в територіальних громадах, а також відсутність чіткого механізму оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб на місцевому рівні призводять до неготовності окремих приймаючих територіальних громад повною мірою здійснювати такі заходи.

Основними завданнями, необхідними для розв'язання зазначених проблем, є:

запровадження механізму періодичного моніторингу та оцінки стану інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючі територіальні громади;

створення умов для соціальної інтеграції дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України;

здійснення заходів щодо професійного навчання/перенавчання, підтримки зайнятості і самозайнятості внутрішньо переміщених осіб, у тому числі шляхом реалізації відповідних позадержавних проєктів та програм підтримки;

формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб з метою забезпечення середньострокових потреб у кожній територіальній громаді;

забезпечення внутрішньо переміщених осіб доступним житлом з урахування потреб, спроможностей та критеріїв вразливості;

розширення переліку кредитно-інвестиційних механізмів забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом із масштабним залученням донорської підтримки;

посилення міжрегіональної співпраці з метою виконання програм та здійснення заходів, зокрема для молоді, спрямованих на сприяння соціальній згуртованості, зміцнення національної єдності у рамках діалогу та спільних дій;

підтримка створення консультативних органів з метою залучення внутрішньо переміщених осіб до процесу прийняття рішень місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

вжиття заходів із забезпечення стійкості територіальних громад та їх згуртованості із залученням внутрішньо переміщених осіб;

формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб з метою забезпечення середньострокових потреб у кожній територіальній громаді.

Ключовими показниками результативності є:

проведення періодичного моніторингу та оцінки стану інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючі територіальні громади;

зменшення кількості безробітних внутрішньо переміщених осіб;

забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом з фондів житла для тимчасового проживання, за програмами пільгового довгострокового кредитування з урахуванням критеріїв уразливості;

збільшення обсягу фінансування за кредитно-інвестиційними механізмами забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом за рахунок коштів державного, місцевого бюджетів та коштів з інших джерел, не заборонених законом;

створення та функціонування консультативно-дорадчих органів з питань, що стосуються внутрішнього переміщення, на місцевому рівні;

забезпечення в територіальних громадах рівного доступу до можливостей творчого розвитку, якісного дозвілля та забезпечення культурних прав внутрішньо переміщених осіб, а також для посилення соціальної згуртованості та їх повноцінної інтеграції.

Стратегічна ціль 5. Підтримка безпечного повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Важливим елементом реалізації державної політики щодо внутрішнього переміщення є підтримка з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування добровільного безпечного повернення громадян України до територіальних громад після деокупації відповідних територій або припинення активних бойових дій.

Відсутність актуальної інформації, зокрема про поточну безпекову ситуацію, заходи реагування, стан критичної та соціальної інфраструктури, закладів освіти та охорони здоров'я, стан довкілля, ускладнює прийняття рішення внутрішньо переміщеними особами щодо повернення до покинутого місця проживання.

Держава повинна сприяти добровільному та безпечному поверненню до покинутого місця проживання внутрішньо переміщеними особами або їх переселенню до іншого регіону. Водночас необхідно здійснити заходи з відбудови зруйнованого, а також реконструкції і ремонту пошкодженого житла та іншого нерухомого майна або впровадити процедури надання компенсації за зруйноване чи пошкоджене внаслідок бойових дій житло як вторинного способу відшкодування порушених майнових прав.

Потребує покращення механізм міжсекторальної взаємодії під час реагування на ризики, пов'язані з безпековою ситуацією (необхідність проведення розмінування, облаштування укриттів тощо), та відновлення критичної і соціальної інфраструктури. Необхідним є вжиття заходів реагування на можливу напругу, конфлікти в територіальних громадах, зумовлені поточною ситуацією.

Основними завданнями, необхідними для розв'язання зазначених проблем, є:

забезпечення міжсекторальної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з метою формування державної політики щодо повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб;

запровадження порядку обліку та компенсації вартості зруйнованого та/або пошкодженого майна;

забезпечення належного інформування та створення інших умов для прийняття внутрішньо переміщеними особами обґрунтованого рішення щодо повернення до покинутого місця проживання;

забезпечення належного планування відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України;

сприяння у здійсненні заходів з підвищення рівня згуртованості та подолання конфліктів;

здійснення інформаційних заходів, спрямованих на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у приймаючих територіальних громадах;

створення підґрунтя для відновлення пошкодженої інфраструктури деокупованих населених пунктів.

Ключовими показниками результативності є:

запровадження механізму координації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час вирішення питань повернення внутрішньо переміщених осіб до покинутого місця проживання та їх реінтеграції;

регулярне інформування населення, в тому числі через офіційні веб-портали органів державної влади, територіальних громад, щодо ситуації на території населених пунктів, з яких було здійснено внутрішнє переміщення;

кількість зруйнованого чи пошкодженого житла, що відбудовано та відремонтовано в територіальних громадах;

кількість територіальних громад, які використовують цифрові платформи для картографування зруйнованого і пошкодженого внаслідок збройної агресії проти України житла та його відновлення на рівні територіальної громади;

кількість внутрішньо переміщених осіб, які працевлаштувалися на території проживання;

розроблення та прийняття місцевих програм щодо підвищення рівня згуртованості та подолання конфліктів.

Очікувані результати реалізації Стратегії

Очікувані результати на кожному етапі із зазначенням запланованого строку досягнення цільових показників та орієнтовного обсягу необхідних фінансових, матеріально-технічних, людських та інших ресурсів наведені в Операційному плані реалізації Стратегії на трирічний період.

Результатом реалізації Стратегії стане підвищення якості життя внутрішньо переміщених осіб шляхом посилення їх спроможностей та соціальної стійкості, стимулювання економічної активності, забезпечення реалізації їх прав та основоположних свобод, а також забезпечення добровільного, гідного та безпечного повернення на покинуте місце проживання, зокрема:

запровадження системної державної політики щодо внутрішнього переміщення;

створення умов для безпечного переміщення осіб з небезпечних територій та задоволення їх гуманітарних потреб;

сприяння адаптації внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання;

інтеграція внутрішньо переміщених осіб через усунення перешкод та створення умов для розвитку їх потенціалу, посилення спроможності внутрішньо переміщених осіб у приймаючих територіальних громадах;

створення умов, за яких внутрішньо переміщені особи, мають можливість безпечно та гідно повернутись до покинутого місця проживання;

забезпечення реінтеграції внутрішньо переміщених осіб до суспільного життя після повернення до покинутого місця проживання;

забезпечення підтримки територіальних громад щодо створення умов для прийняття внутрішньо переміщених осіб та їх повернення до покинутого місця проживання, в тому числі шляхом застосування стимулів.

Порядок проведення моніторингу, оцінки результатів реалізації Стратегії та звітування

Моніторинг та оцінка результатів реалізації Стратегії проводяться в межах повноважень Кабінету Міністрів України, Мінреінтеграції, інших центральних органів виконавчої влади за участю громадських об'єднань та об'єднань підприємців, міжнародних організацій.

У рамках проведення моніторингу передбачається підготовка та подання Кабінетові Міністрів України інформації про стан виконання завдань та заходів з реалізації Стратегії.

Забезпечення ефективного виконання плану заходів з реалізації Стратегії здійснюватиметься з використанням відповідних інструментів моніторингу ключових показників ефективності та посилення інституціональної спроможності центральних органів виконавчої влади.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Джерелами фінансування заходів з реалізації Стратегії є кошти державного та місцевих бюджетів і кошти інших не заборонених законодавством джерел.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься також із застосуванням фінансової та технічної допомоги, яку надають Україні міжнародні організації, а також іноземні країни. Технічна допомога може бути залучена у формі експертної допомоги, необхідних матеріальних ресурсів або коштів, виділених на цільові потреби.

Обсяг видатків, необхідних для реалізації Стратегії, визначається щороку під час складання проектів державного та місцевих бюджетів на відповідний рік з урахуванням їх реальних можливостей.

Розподіл фінансових ресурсів з метою досягнення результатів повинен здійснюватися за принципом збалансованості як за гуманітарним напрямом, так і за напрямом відновлення та розвитку.

ЗАТВЕРДЖЕНО розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р

ОПЕРАЦІЙНИЙ ПЛАН ЗАХОДІВ з реалізації у 2023-2025 роках Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Орієнтовний обсяг фінансового забезпечення виконання завдання			Очікувані результати виконання (індикатори)
				2023 рік	2024 рік	2025 рік	

Стратегічна ціль 1. Посилення спроможності держави у реагуванні на виклики внутрішнього переміщення та забезпечення умов для реалізації державної політики у сфері внутрішнього переміщення

1. Актуалізація законодавства щодо внутрішнього переміщення	1) проведення аналізу застосування норм законодавства, зокрема Закону України "Про забезпечення	Мінреінтеграції II	кварта л 2023 р.	подано Кабінетові Міністрів України відповідні пропозиції за результатами
---	---	--------------------	------------------	---

прав і свобод
внутрішньо
переміщених
осіб”, з
урахуванням
наслідків
широкомасштаб
ної збройної
агресії проти
України та
внесення на
розгляд Кабінету
Міністрів
України за
результатами
такого аналізу
відповідного
проекту акта

проведеного
аналізу

2) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту щодо внесення змін до Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”, інших законів України, які регулюють питання реалізації прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в частині посилення адресності з урахуванням фінансово-економічного та майнового стану таких осіб

Мінреінтеграції III
Мінсоцполітики кварта
л 2023
центральні
органи
р.
виконавчої
влади
міжнародні
неурядові
організації (за
згодою)

подано
Кабінетом
Міністрів
України до
Верховної Ради
України
законопроект
щодо реалізації
прав і свобод
внутрішньо
переміщених
осіб у частині
посилення
адресності з
урахуванням
фінансово-
економічного та
майнового стану
таких осіб

3) приведення підзаконних нормативно-правових актів у відповідність з нормами Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”

Мінреінтеграції IV
кварта
л 2023
р.

підзаконні
нормативно-
правові акти
приведено у
відповідність з
нормами [Закону
України](#) “Про
забезпечення
прав і свобод
внутрішньо
переміщених
осіб”

<p>2. Удосконалення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, її інтеграція з іншими базами даних та державними реєстрами</p>	<p>1) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта щодо внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 646 “Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб” у частині розширення функціоналу, інтеграції з іншими базами даних та державними реєстрами</p>	<p>Мінсоцполітики III Мінреінтеграції кварта л 2023 р.</p>	<p>в межах наявних бюджетних програм</p>	<p>удосконалено Єдину інформаційну базу даних про внутрішньо переміщених осіб шляхом розширення функціоналу та здійснено інтеграцію з іншими базами даних та державними реєстрами</p>
	<p>2) доопрацювання програмного забезпечення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб з метою забезпечення до неї доступу суб’єктів, відповідальних за формування та реалізацію державної політики з питань внутрішньо переміщених осіб</p>	<p>Мінсоцполітики IV Мінреінтеграції кварта л 2023 р.</p>	<p>в межах наявних бюджетних програм</p>	<p>забезпечено доступ суб’єктів, відповідальних за формування та реалізацію державної політики з питань внутрішньо переміщених осіб, до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб</p>
	<p>3) створення електронного кабінету внутрішньо переміщеної особи -</p>	<p>Мінсоцполітики IV Мінреінтеграції кварта л 2023 р.</p>	<p>в межах наявних бюджетних програм</p>	<p>розроблено та введено в експлуатацію електронний кабінет внутрішньо</p>

	персонального електронного облікового запису для осіб, які бажають отримувати послуги в електронній формі		переміщеної особи як способу отримання послуг та комунікації внутрішньо переміщених осіб з органами державної влади
3. Запровадження системи періодичної оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб, у тому числі з можливістю збору дезаггрованих даних	1) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту нормативно-правового акта щодо запровадження механізму періодичної оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб з урахуванням критеріїв вразливості та затвердження відповідної методики проведення оцінки їх потреб	Мінреінтеграції III Мінсоцполітики кварта л 2023 р.	запроваджено механізм періодичної оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб з урахуванням критеріїв вразливості та відповідну методику проведення оцінки потреб
	2) впровадження системної періодичної оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб на рівні громад на всіх етапах внутрішнього переміщення	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) I кварта л 2024 р.	запроваджено системну періодичну оцінку потреб внутрішньо переміщених осіб на рівні громад
	3) розроблення типового алгоритму дій щодо перенаправлення запитів внутрішньо переміщених осіб для надання повноцінної допомоги та сприяння у реалізації прав таких осіб	Мінреінтеграції III Мінсоцполітики кварта л 2023 р.	затверджено типовий алгоритм дій щодо перенаправлення для надання повноцінної допомоги та сприяння у реалізації прав внутрішньо переміщених осіб

4) розроблення місцевих алгоритмів дій щодо перенаправлення запитів внутрішньо переміщених осіб для надання повноцінної допомоги та сприяння у реалізації прав таких осіб	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	IV кварта л 2023 р.	затверджено місцеві алгоритми дій щодо перенаправлення запитів внутрішньо переміщених осіб для надання повноцінної допомоги та сприяння у реалізації прав внутрішньо переміщених осіб
5) створення в областях та м. Києві регіональних штабів координації забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	II кварта л 2023 р.	створено та забезпечено функціонування в областях та м. Києві регіональних штабів координації забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб
6) утворення національного координаційного штабу із забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб	Мінреінтеграції	III кварта л 2023 р.	налагоджено координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, інших органів, органів місцевого самоврядування, військових формувань, утворених відповідно до законів, правоохоронних органів та громадських об'єднань з питань реалізації прав і свобод внутрішньо переміщених осіб
7) розроблення плану заходів з координації та узгодження дій органів державної влади,	Мінреінтеграції	III кварта л 2023 р.	забезпечено координацію та узгодження дій органів державної влади, органів

органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань з питань надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та задоволення їх потреб		місцевого самоврядування та громадських об'єднань з питань допомоги та задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб, підвищення спроможності місцевої влади
8) опрацювання питань надання інформаційних послуг внутрішньо переміщеним особам у соціальній та житловій сферах	Мінреінтеграції III , обласні, кварта Київська міська л 2023 військові р. (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	прийнято рішення щодо надання інформаційних послуг внутрішньо переміщеним особам у соціальній та житловій сферах

Стратегічна ціль 2. Створення умов для безпечного переміщення осіб з населених пунктів, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, та задоволення їх гуманітарних потреб

4. Запровадження протоколу міжсекторальної взаємодії, у тому числі з міжнародними та неурядовими національними організаціями, щодо підготовки, організації та здійснення масового переміщення осіб під час збройного конфлікту, зокрема, проведення обов'язкової евакуації	1) утворення робочої групи із залученням представників органів державної влади, місцевого самоврядування, міжнародних неурядових організацій для розроблення протоколу міжсекторальної взаємодії, у тому числі з міжнародними неурядовими організаціями та громадськими об'єднаннями, під час підготовки, організації та проведення масового переміщення осіб у разі виникнення збройного конфлікту, зокрема, проведення обов'язкової евакуації	Мінреінтеграції II ДСНС кварта Мінсоцполітики л 2023 МОЗ р. центральні органи виконавчої влади міжнародні неурядові організації (за згодою) громадські об'єднання (за згодою)	налагоджено міжсекторальну взаємодію під час підготовки, організації та проведення масового переміщення осіб у разі виникнення збройного конфлікту, зокрема, проведення обов'язкової евакуації
--	---	---	--

	<p>2) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту розпорядження щодо впровадження протоколу міжсекторальної взаємодії під час підготовки, організації та здійснення масового переміщення осіб у разі виникнення збройного конфлікту, зокрема, проведення обов'язкової евакуації</p>	<p>Мінреінтеграції III кварта л 2023 р.</p>		<p>впроваджено протокол міжсекторальної взаємодії</p>
<p>5. Забезпечення боку держави координації процесу масового переміщення осіб під час збройного конфлікту, зокрема проведення обов'язкової евакуації</p>	<p>з 1) уточнення механізму (порядку) масового переміщення осіб, зокрема проведення обов'язкової евакуації з населених пунктів, на території яких ведуться чи можливі бойові дії, з урахуванням досвіду, набутого під час збройного конфлікту</p>	<p>Мінреінтеграції IV ДСНС центральні та місцеві органи виконавчої влади</p>	<p>кварта л 2023 р.</p>	<p>внесено зміни до нормативно-правових актів</p>
	<p>2) створення в приймаючих громадах регіональних гуманітарних штабів з надання допомоги особам, що були евакуйовані з населених пунктів, на території яких ведуться чи можливі бойові дії, а також умов для безпечної</p>	<p>обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)</p>	<p>IV кварта л 2023 р.</p>	<p>за рахунок коштів місцевих бюджетів, донорської допомоги у приймаючих громадах створено гуманітарні штаби з надання допомоги особам, що були евакуйовані з населених пунктів, на території яких ведуться чи можливі бойові дії</p>

евакуації осіб,
забезпечення
допоміжними
засобами і
послугами під
час евакуації
осіб з
інвалідністю та
інших
маломобільних
груп населення

3) створення на національному рівні Координаційного (гуманітарного) штабу та системи локальних координаційних (гуманітарних) штабів для забезпечення координації процесів масового переміщення осіб у разі виникнення збройного конфлікту, зокрема проведення обов'язкової евакуації, а також надання гуманітарної допомоги евакуйованим особам

Мінреінтеграції III центральні та місцеві органи виконавчої влади

III кварта л 2023 р.

в межах наявних бюджетних програм

утворено Координаційний (гуманітарний) штаб та систему локальних координаційних (гуманітарних) штабів

6. Забезпечення повного та належного інформування про евакуацію, її етапи, складові, наслідки, права і обов'язки під час проведення, а також про заходи подальшої підтримки з боку держави та приймаючих територіальних громад

1) забезпечення оновлення інформації про об'єкти соціальної інфраструктури в громадах, які потенційно можуть прийняти внутрішньо переміщених осіб, та розміщення такої інформації на офіційних веб-сайтах органів самоврядування

обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)

III кварта л 2023 р.

на офіційних веб-сайтах органів місцевого самоврядування розміщено інформацію в доступних форматах щодо об'єктів соціальної інфраструктури та іншу інформацію для прийняття рішення про евакуацію до таких громад

в доступних
форматах

	2) підготовка плану заходів щодо інформування населення про евакуацію, її етапи, складові, наслідки	Мінреінтеграції II МКПП обласні, Київська міська р. військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)				затверджено план заходів щодо інформування населення про евакуацію, її етапи, складові, наслідки
	3) проведення інформаційної кампанії серед населення щодо здійснення евакуації та заходів подальшої підтримки внутрішньо переміщених осіб, запобігання торгівлі людьми тощо	Мінреінтеграції постійн о МКПП обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	в межах наявних бюджетни х програм	в межах наявних бюджетни х програм	в межах наявних бюджетни х програм	підвищено рівень обізнаності населення щодо здійснення евакуації та заходів подальшої підтримки внутрішньо переміщених осіб, запобігання торгівлі людьми тощо
7. Координація надання гуманітарної допомоги особам, які були евакуйовані з населених пунктів, на території яких ведуться чи можливі бойові дії	розроблення плану заходів щодо координації надання гуманітарної допомоги евакуйованим особам	Мінреінтеграції III Мінсоцполітики кварта л 2023 р.				затверджено план заходів з координації надання гуманітарної допомоги евакуйованим особам
8. Запровадження системної підтримки громад, до яких здійснюється евакуація	1) здійснення заходів із залучення міжнародної допомоги для реалізації проектів розвитку громад (у тому числі для розбудови соціальної, транспортної інфраструктури), до яких здійснюється евакуація	Мінінфраструкт ури постійн о Мінреінтеграції				залучено допомогу для реалізації проектів розвитку громад (у тому числі для розбудови соціальної, транспортної інфраструктури), до яких здійснюється евакуація

<p>2) залучення міжнародної фінансової допомоги для обладнання пунктів розміщення для короткостроково го перебування евакуйованих осіб (зокрема, для ремонту будівель, підготовки їх для розміщення евакуйованих осіб)</p>	<p>Мінреінтеграції постійно</p>	<p>залучено міжнародну фінансову допомогу для обладнання пунктів розміщення для короткостроково го перебування евакуйованих осіб</p>
<p>3) створення та підтримка функціонування регіональних центрів (хабів) для короткостроково го перебування та транзиту евакуйованих осіб, зокрема з числа осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, в громадах</p>	<p>Мінінфраструктури ІV кварта л 2023 р. Мінреінтеграції</p>	<p>у регіонах, через які найчастіше транзитом перевозять евакуйованих осіб, створено щонайменше п'ять притулків для тимчасового (короткотривало го) розміщення евакуйованих осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення</p> <p>у громадах, до яких відбувається евакуація, створені центри (хаби), які забезпечують можливість тимчасового (короткотривало го) розміщення евакуйованих осіб</p>
<p>4) забезпечення відповідності місць компактного поселення евакуйованих осіб вимогам доступності</p>	<p>обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) постійно</p>	<p>забезпечено доступність місць розміщення евакуйованих осіб для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення</p>

Стратегічна ціль 3. Сприяння адаптації внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання безпосередньо після внутрішнього переміщення

9. Створення умов та надання підтримки приймаючим громадам для задоволення базових потреб внутрішньо переміщених осіб	1) створення в приймаючих громадах фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб	Мінреінтеграції IV , кварта л 2023 р. обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	в межах наявних бюджетних програм	створено фонди житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб в громадах	
	2) розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта щодо алгоритму розміщення внутрішньо переміщених осіб в місцях компактного поселення та порядку їх функціонування	Мінреінтеграції III кварта л 2023 р.			визначено алгоритм розміщення внутрішньо переміщених осіб у місцях компактного поселення та порядок їх функціонування
	3) забезпечення належних умов проживання в місцях компактного поселення для внутрішньо переміщених осіб, зокрема осіб з інвалідністю, людей похилого віку та дітей	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійн о	в межах наявних бюджетних програм	створено належні умови проживання в місцях компактного поселення для внутрішньо переміщених осіб, зокрема осіб з інвалідністю, людей похилого віку та дітей
	4) здійснення заходів із залучення фінансової або технічної допомоги для забезпечення тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб	Мінреінтеграції обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійн о		залучено фінансову або технічну допомогу для забезпечення проживання внутрішньо переміщених осіб

5) розроблення місцевих програм працевлаштування та/або перекваліфікації внутрішньо переміщених осіб	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття органи місцевого самоврядування (за згодою)	IV кварта л 2023 р.	за рахунок коштів місцевих бюджетів	затверджено місцеві програми працевлаштування та/або перекваліфікації внутрішньо переміщених осіб
б) удосконалення механізму соціального та пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійн о		забезпечено вчасне отримання соціальних та пенсійних виплат всіма внутрішньо переміщеними особами
7) забезпечення функціонування механізму призначення та виплати пенсії громадянам України, які перемістилися з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, без необхідності витребування пенсійної справи від уповноважених органів Російської Федерації	Мінсоцполітики	III кварта л 2023 р.		громадяни України, які виїхали з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, мають доступ до призначення та виплати пенсії без необхідності отримання відомостей від уповноважених органів Російської Федерації

8) здійснення заходів з популяризації підприємництва серед внутрішньо переміщених осіб, зокрема створення та розміщення інформаційних матеріалів про особливості заснування та розвитку власного бізнесу	державна установа “Офіс з розвитку підприємництва та експорту” (за згодою) Мінцифри Мінреінтеграції Всеукраїнська асоціація громад міжнародні неурядові організації (за згодою)	постійн	забезпечено підтримку та стимулювання бізнесу внутрішньо переміщених осіб
9) розроблення та запровадження місцевих програм щодо сприяння розвитку релокованого бізнесу	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійн	запроваджено місцеві програми щодо сприяння розвитку релокованого бізнесу
10) розроблення та проведення навчальних заходів для внутрішньо переміщених осіб стосовно заснування та розвитку власної справи на базі наявної інфраструктури підтримки підприємництва	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійн	проведено навчальні заходи для внутрішньо переміщених осіб з питань заснування та розвитку власного бізнесу
11) проведення аналізу та розроблення проекту акта щодо звільнення осіб, які вимушено покинули своє житло внаслідок збройної агресії проти України, від сплати рахунків за спожиті комунальні послуги, якщо таке житло розміщується на тимчасово окупованих	Мінреінтеграції	III кварта л 2023 р.	подано Кабінетові Міністрів України відповідні пропозиції за результатами проведеного аналізу

Російською
Федерацією
територіях

10. Забезпечення соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб на початковому етапі після евакуації	1) надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам відповідно до індивідуальних потреб з метою їх адаптації до нових умов проживання	обласні, Київська міська (державні) адміністрації	постійн о	забезпечено надання соціальних послуг, спрямованих на адаптацію внутрішньо переміщених осіб на початковому етапі після евакуації
	2) розширення функціоналу Єдиної інформаційної системи соціальної сфери з метою запровадження можливості внесення інформації про потреби внутрішньо переміщених осіб через Єдиний державний вебпортал електронних послуг	Мінсоцполітики ІІІ кварта л 2024 р.	в межах наявних бюджетни х програм	Єдина інформаційна система соціальної сфери надає операторам можливість внесення інформації про потреби внутрішньо переміщених осіб через Єдиний державний вебпортал електронних послуг
11. Поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин	1) запровадження пілотного проекту з розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення, зокрема: збір та аналіз інформації про наявні місця компактного поселення, їх правовий статус, загальну кількість та наповненість, санітарні умови визначення	Мінреінтеграції ІІ обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	ІІ кварта л 2024 р.	створено належні житлові умови для внутрішньо переміщених осіб, зокрема у визначених місцях компактного поселення

пріоритетних для
розселення місць
компактного
поселення

створення
інформаційних
майданчиків з
метою
обговорення
спільних
проектів,
залучення
фінансування та
врахування
додаткових
технічних та
організаційних
вимог

2) розроблення обласні, I
алгоритмів для Київська міська кварта
проведення військові л 2024
ремонт, (державні) р.
реконструкції адміністрації
місць Мінреінтеграції
компактного Мінінфраструкт
поселення, ури
розселення та органи
забезпечення місцевого
внутрішньо самоврядування
переміщених (за згодою)
осіб житлом із
залученням
відповідальних
органів
виконавчої
влади, органів
місцевого
самоврядування,
міжнародних
організацій

впроваджено
місцеві
алгоритми дій
для проведення
ремонт,
реконструкції
місць
компактного
поселення та
розселення
внутрішньо
переміщених
осіб

3) розроблення обласні, IV
регіональних Київська міська кварта
програм військові л 2023
розселення (державні) р.
внутрішньо адміністрації
переміщених Мінреінтеграції
осіб, які Мінінфраструкт
проживають в ури
місцях органи
компактного місцевого
поселення, з самоврядування
урахуванням (за згодою)
потреб регіонів у
людських
ресурсах, а
також
особливостей
потреб окремих
категорій осіб

затверджено
регіональні
програми
розселення
внутрішньо
переміщених
осіб з місць
компактного
поселення

(осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, літніх людей, представників національних меншин тощо) та принципу єдності родин

12. Створення умов для отримання психологічної допомоги і реабілітації внутрішньо переміщених осіб, зокрема дітей	1) розроблення та запровадження місцевих програм надання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам, зокрема дітям, їх реабілітації із залученням представників міжнародних неурядових організацій	обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою)	III кварта л 2023 р.		запроваджено місцеві програми реабілітації та надання психологічної внутрішньо переміщеним особам, зокрема дітям		
	2) організація надання систематичної психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам, у тому числі дітям, зокрема в місцях компактного поселення таких осіб	обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою)	IV кварта л 2023 р.	в межах наявних бюджетних програм	забезпечено надання систематичної психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам, у тому числі дітям, зокрема в місцях компактного поселення внутрішньо переміщених осіб		
	3) створення та забезпечення роботи мобільних груп (бригад) для надання психологічної допомоги на рівні громад області	обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою) громадські об'єднання (за згодою)	постійн о	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твою	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твою	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твою	створено умови для надання психологічної допомоги у всіх регіонах, у яких розміщуються внутрішньо переміщені особи

13. Створення умов для організації психосоціальної підтримки на робочому місці для внутрішньо переміщених осіб, які працевлаштувалися за новим місцем проживання	організація надання психосоціальної підтримки на робочому місці для внутрішньо переміщених осіб	Держпраці Державна служба зайнятості (за згодою) обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації	постійно		забезпечено надання психосоціальної підтримки на робочому місці для внутрішньо переміщених осіб	
14. Створення системи своєчасного надання достовірної та актуальної інформації про наявні послуги та місця для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб у доступних форматах	1) розроблення інформаційних матеріалів з питань надання внутрішньо переміщеним особам соціальних послуг, здійснення соціальних виплат, реалізації їх прав і свобод в доступних форматах	Мінреінтеграції III Мінсоцполітики квартал МКІП громадські об'єднання (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою)	III квартал 2023 р.	в межах наявних бюджетних програм	поширено серед внутрішньо переміщених осіб інформаційні матеріали, які стосуються найбільш актуальних проблемних питань, пов'язаних з наданням внутрішньо переміщеним особам соціальних послуг, здійснення соціальних виплат, реалізацією їх прав і свобод, у доступних форматах	
	2) розповсюдження інформаційних матеріалів у доступних форматах, зокрема в місцях компактного поселення внутрішньо переміщених осіб, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, до яких звертаються внутрішньо переміщені особи	Мінреінтеграції обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою)	постійно	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм поінформовано внутрішньо переміщених осіб про наявні місця тимчасового проживання та доступні соціальні послуги через різні ресурси

	3) забезпечення проведення інформаційних кампаній стосовно рішень, які приймаються Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади з питань реалізації прав внутрішньо переміщених осіб	Мінреінтеграції постійн Мінсоцполітики о Мінінфраструкт ури інші центральні органи влади обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою)				забезпечено стали відкрити комунікацію, надання роз'яснень щодо рішень, які приймаються Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади з питань реалізації прав внутрішньо переміщених осіб	
15. Залучення внутрішньо переміщених осіб до культурного життя територіальних громад та отримання культурних послуг	організація та здійснення заходів з культурної інтеграції та адаптації внутрішньо переміщених осіб в приймаючих територіальних громадах	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) МКІП	постійн о	в межах наявних програм	в межах наявних програм	в межах наявних програм	здійснено заходи, спрямовані на культурну інтеграцію та адаптацію внутрішньо переміщених осіб
16. Забезпечення доступу внутрішньо переміщених осіб до освітніх послуг	1) розроблення та запровадження механізмів проведення атестації для визнання результатів навчання та періодів навчання на тимчасово окупованих територіях для отримання документів про базову середню та повну загальну середню освіту	МОН Мінреінтеграції	III кварта л 2023 р.	в межах наявних програм			проведено атестацію для визнання результатів навчання та періодів навчання на тимчасово окупованих територіях для отримання документів про базову середню та повну загальну середню освіту
	2) проведення інформаційно-роз'яснювальних кампаній для дітей і молоді з числа внутрішньо переміщених	МОН обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації Мінреінтеграції Представництво	щороку	в межах наявних програм	в межах наявних програм	в межах наявних програм	підвищено рівень обізнаності абітурієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб щодо

осіб щодо порядку вступу до закладів освіти, розташованих в інших регіонах України, та інших освітніх можливостей для молоді на території, підконтрольній Уряду України	Президента України в Автономній Республіці Крим (за згодою)					порядку вступу до закладів освіти та інших освітніх можливостей для молоді
3) створення окремих інформаційних ресурсів для внутрішньо переміщених осіб, зокрема розміщення посилок на безкоштовні відео-уроки, презентації з української мови, заходи та проекти з формування української національної та громадянської ідентичності	МОН Мінмолодьспор т Мінреінтеграції р. обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	П кварта л 2023 р.	в межах наявних бюджетни х програм			підвищено рівень обізнаності внутрішньо переміщених осіб щодо освітніх послуг
4) забезпечення пільгового кредитування внутрішньо переміщених осіб для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти	МОН обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації	постійн о	в межах наявних бюджетни х програм	в межах наявних бюджетни х програм	в межах наявних бюджетни х програм	забезпечено доступ внутрішньо переміщених осіб до освіти шляхом надання пільгового кредитування
5) створення умов для отримання освітніх послуг внутрішньо переміщеними особами, зокрема обласного простору для навчання, забезпечення внутрішньо переміщених	органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою) громадські об'єднання (за згодою)	постійн о	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	забезпечено отримання освітніх послуг внутрішньо переміщеними особами, зокрема з числа малозабезпечених, представників національних меншин тощо

осіб
комп'ютерним
обладнанням,
електронними
пристроями

17. Залучення внутрішньо переміщених осіб до занять руховою активністю та спортом як засобу психічного та фізичного здоров'я	1) інформування внутрішньо переміщених осіб про переваги занять руховою активністю та спортом	Мінмолодьспор т о обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації центри фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" (за згодою) громадські об'єднання фізкультурно-спортивного спрямування (за згодою)	постійн о	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	забезпечено інформування внутрішньо переміщених осіб про переваги занять руховою активністю та спортом
	2) залучення внутрішньо переміщених осіб до фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів	Мінмолодьспор т о обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації центри фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" (за згодою) громадські об'єднання фізкультурно-спортивного спрямування (за згодою)	постійн о	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	забезпечено залучення внутрішньо переміщених осіб до фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів
18. Запровадження пільгових умов розрахунку орендної плати за державне майно для органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств,	1) проведення аналізу застосування норм українського законодавства, зокрема щодо оренди державного майна з урахуванням пільгових умов	Фонд державного майна Мінекономіки	II кварта л 2023 р.				подано Кабінетові Міністрів України пропозиції за результатом проведеного аналізу

<p>установ та організацій, які повністю або частково фінансуються за рахунок місцевого бюджету і сфери дії яких поширюється на тимчасово окуповану територію, на територію, яка перебуває в оточенні (блокуванні), та райони проведення воєнних (бойових) дій, а також тих, що орендують державне майно під облаштування гуртожитків для тимчасового проживання внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб, житло яких знищено або пошкоджено внаслідок збройної агресії</p>	<p>2) розроблення та подання на розгляд Фонду державного майна та Кабінету Міністрів України законопроекту щодо внесення змін до деяких законодавчих актів у сфері оренди державного майна, зокрема до Закону України “Про оренду державного та комунального майна”, відносно пільгового статусу певної категорії орендарів</p>	<p>Фонд державного майна Мінекономіки</p>	<p>IV кварта л 2023 р.</p>	<p>подано до Верховної Ради України відповідний законопроект</p>
<p>проживання внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб, житло яких знищено або пошкоджено внаслідок збройної агресії</p>	<p>3) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2021 р. № 630 “Деякі питання розрахунку орендної плати за державне майно” та від 27 травня 2022 р. № 634 “Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану”</p>	<p>Фонд державного майна Мінекономіки</p>	<p>IV кварта л 2023 р.</p>	<p>приведено підзаконні нормативно-правові акти у сфері оренди державного майна у відповідність із внесеними змінами до Закону України “Про оренду державного та комунального майна” та інших законодавчих актів щодо пільгових умов оренди</p>

19. Поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин	визначення поняття “компактне поселення внутрішньо переміщених осіб” із зазначенням місць розташування, наповненості та джерел їх фінансування	Мінреінтеграції постійно	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	покращено адаптацію внутрішньо переміщених осіб з урахуванням критеріїв соціальної вразливості
---	--	--------------------------	-----------------------------------	-----------------------------------	-----------------------------------	--

Стратегічна ціль 4. Сприяння інтеграції внутрішньо переміщених осіб шляхом створення умов для розвитку потенціалу, посилення спроможності приймаючих територіальних громад

20. Запровадження механізму періодичного моніторингу та оцінки стану інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючі територіальні громади	1) розроблення програм моніторингу та оцінки стану інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючі територіальні громади	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації Мінреінтеграції Мінінфраструктури органи місцевого самоврядування (за згодою)	IV квартал 2023 р.			затверджено програми моніторингу та оцінки стану інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючі територіальні громади
	2) проведення періодичного моніторингу стану інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючі територіальні громади	Мінреінтеграції постійно Мінсоцполітики обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою)				забезпечено отримання повної та достовірної інформації про стан інтеграції внутрішньо переміщених осіб
	3) створення профілів областей у контексті наявних потреб та можливостей внутрішньо переміщених осіб	обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійно			підготовлено профілі областей у контексті наявних потреб та можливостей для внутрішньо переміщених осіб
21. Створення умов для соціальної інтеграції дітей,	1) розроблення та подання Кабінетові Міністрів	Мінсоцполітики Мінреінтеграції Нацсоцслужба	III квартал			подано до Верховної Ради України

які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України	України законопроекту щодо соціальної підтримки дітей, які постраждали внаслідок воєнних та збройних конфліктів	л 2023 р.	відповідний законопроект			
	2) розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України проекту постанови Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 268 “Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів”	Мінсоцполітики III Мінреінтеграції кварта л 2023 р.	удосконалено механізм отримання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів			
22. Здійснення заходів щодо професійного навчання/перенавчання, підтримки зайнятості і самозайнятості внутрішньо переміщених осіб, у тому числі шляхом реалізації відповідних позадержавних проектів та програм підтримки	1) розроблення місцевих програм з професійного навчання/перенавчання, підтримки зайнятості і самозайнятості внутрішньо переміщених осіб з урахуванням відповідних позадержавних проектів та програм підтримки	Мінреінтеграції постійн Державна о служба зайнятості (за згодою) обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою)	за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших надходжен ь, не заборонен их законодав ством	за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших надходжен ь, не заборонен их законодав ством	за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших надходжен ь, не заборонен их законодав ством	впроваджено місцеві програми з професійного навчання/перенавчання, підтримки зайнятості і самозайнятості внутрішньо переміщених осіб з урахуванням відповідних позадержавних проектів та програм підтримки
	2) проведення серед внутрішньо переміщених осіб широких інформаційних кампаній щодо професійного	Мінреінтеграції постійн обласні, о Київська міська військові (державні) адміністрації органи	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	забезпечено інформування внутрішньо переміщених осіб щодо професійного навчання/перенавчання,

	навчання/перенавчання, підтримки їх зайнятості і самозайнятості	місцевого самоврядування			підтримки їх зайнятості і самозайнятості шляхом проведення інформаційних кампаній на різних інформаційних ресурсах в доступних форматах
23. Формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб з метою забезпечення середньострокових потреб у кожній територіальній громаді	1) проведення інвентаризації об'єктів нерухомості та формування інформаційної бази на відповідному місцевому рівні з метою визначення наявних вільних приміщень, у тому числі таких, що за умови приведення до стану, придатного для проживання, можуть бути використані для забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб	обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	IV кварта л 2023 р.	в межах наявних бюджетних програм	забезпечено наявність актуальної та достовірної інформації щодо об'єктів нерухомості на місцевому рівні, доступних для розміщення внутрішньо переміщених осіб, їх стану, наявних вільних місць тощо
	2) проведення моніторингу виконання місцевих програм створення житлового фонду соціального призначення і житлового фонду для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб та надання рекомендацій та інформаційної підтримки органам місцевого	Мінінфраструктури Мініреінтеграції обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	щопівр оку		підвищено ефективність виконання місцевих програм із створення житлового фонду соціального призначення і фонду житла для тимчасового проживання, зокрема щодо їх використання для задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб

самоврядування
щодо
підвищення
ефективності
виконання
місцевих
програм

3) створення організаційно-правових передумов для збільшення житлового фонду для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, зокрема шляхом:	Мінреінтеграції постійн Мінінфраструкт о ури МКІП обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс твом	забезпечено внутрішньо переміщених осіб житлом з фондів для тимчасового проживання
--	---	--	--	--	--

проведення
обліку потреб
внутрішньо
переміщених
осіб з метою
отримання житла
для тимчасового
проживання

проведення
інформаційних
кампаній
стосовно
можливої участі
внутрішньо
переміщених
осіб у програмах
забезпечення
тимчасовим
житлом з метою
підвищення
рівня їх
обізнаності щодо
наявності
відповідних
програм

24. Забезпечення внутрішньо переміщених осіб доступним житлом з урахування потреб, спроможностей та критеріїв вразливості	1) розроблення методики забезпечення внутрішньо переміщених осіб доступним житлом з урахуванням потреб, спроможностей та критеріїв вразливості	Мінреінтеграції III Мінінфраструкт кварта ури л 2023 р.	впроваджено методику забезпечення внутрішньо переміщених осіб доступним житлом з урахуванням потреб, спроможностей та критеріїв вразливості
---	--	---	--

	2) розроблення та впровадження місцевих програм забезпечення внутрішньо переміщених осіб доступним житлом з урахуванням впровадженої методики	Мінреінтеграції IV Мінінфраструктури, обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	в межах наявних бюджетних програм			забезпечено внутрішньо переміщених осіб доступним житлом з урахуванням потреб та критеріїв вразливості
25. Розширення переліку кредитно-інвестиційних механізмів забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом із масштабним залученням донорської підтримки	щорічне проведення консультацій з метою підвищення рівня обізнаності міжнародних партнерів та потенційних донорів про наявні проблеми у сфері забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом, узгодження спільних дій, визначення напрямів, що потребують додаткового фінансування, залучення міжнародної технічної та донорської допомоги для фінансування житлових програм для внутрішньо переміщених осіб	Мінреінтеграції постійно діючої Мінінфраструктури ури Мінсоцполітики МЗС міжнародні неурядові організації (за згодою)	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	створено передумови для забезпечення фінансування житлових програм для внутрішньо переміщених осіб з альтернативних (не заборонених законом) джерел
26. Посилення міжрегіональної співпраці з метою виконання програм та здійснення заходів, зокрема для молоді, спрямованих на сприяння соціальної згуртованості,	1) здійснення заходів та реалізація проектів за участю молоді з числа внутрішньо переміщених осіб	Мінмолодьспорту постійно діючої Мінреінтеграції МКП МОН обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	забезпечено участь внутрішньо переміщених осіб, зокрема молоді, у заходах і проектах, спрямованих на сприяння соціальної згуртованості, зміцнення

зміцнення національної єдності у рамках діалогу та спільних дій		самоврядування (за згодою)					національної єдності
	2) реалізація спільних молодіжних проєктів, зокрема спрямованих на облаштування молодіжного простору в громадах, для забезпечення комунікації та інтеграції молоді з числа внутрішньо переміщених осіб у приймаючій громаді	обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійн о	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	створено умови для комунікації та інтеграції молоді з числа внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах
27. Підтримка створення консультативних органів з метою залучення внутрішньо переміщених осіб до процесу прийняття рішень місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування	1) розроблення типового положення про консультативно-дорадчий орган з питань внутрішньо переміщених осіб 2) утворення консультативно-дорадчих органів з питань внутрішньо переміщених осіб із залученням внутрішньо переміщених осіб до складу таких органів на місцевому рівні	Мінреінтеграції III	кварта л 2023 р.				затверджено типові положення про консультативно-дорадчий орган з питань внутрішньо переміщених осіб
		Мінреінтеграції обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійн о	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	забезпечено участь внутрішньо переміщених осіб у процесі прийняття рішень місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, зокрема у діяльності консультативно-дорадчих органів
28. Вжиття заходів із забезпечення стійкості територіальних громад та їх згуртованості із залученням внутрішньо	проведення оцінки можливих викликів та конфліктів з метою посилення соціальної згуртованості	обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	IV кварта л 2023 р.				підготовлено звіт за результатами оцінки можливих викликів та конфліктів з метою посилення

переміщених осіб					соціальної згуртованості	
29. Формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб з метою забезпечення середньострокових потреб у кожній територіальній громаді	реконструкція та відновлення покинутих об'єктів, віднесених до державної власності	Фонд державного майна Мінінфраструктури	III кварта л 2023 р.	в межах наявних бюджетних програм	в межах наявних бюджетних програм	забезпечено внутрішньо переміщених осіб житлом з фондів житла для тимчасового проживання

Стратегічна ціль 5. Підтримка безпечного повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб

30. Забезпечення міжсекторальної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з метою формування державної політики щодо повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб	1) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта щодо затвердження державної програми сприяння безпечному повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб	Мінреінтеграції ІV обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	IV кварта л 2023 р.			затверджено державну програму сприяння безпечному поверненню до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб
	2) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта щодо затвердження плану з координації та взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, міжнародних та національних організацій	Мінреінтеграції III обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою) міжнародних та національних організацій	III кварта л 2023 р.			затверджено та забезпечено виконання плану з координації та взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, міжнародних та національних організацій
31. Запровадження порядку обліку	запровадження цифрових рішень щодо обліку	Мінінфраструктури	III кварта л 2023 р.			реалізовано можливість подання заявок

та компенсації вартості зруйнованої та/або пошкодженої майна	зруйнованого чи пошкодженого житла та адміністрування процесу його відбудови на рівні громад	Мінреінтеграції міжнародні неурядові організації (за згодою)	л 2023 р.				про майно, яке пошкоджене чи знищене з початку збройної агресії проти України починаючи з 2014 року
32. Забезпечення належного інформування та створення умов для прийняття внутрішньо переміщеними особами обґрунтованого рішення щодо повернення до покинутого місця проживання	збір та регулярне оновлення інформації на офіційних веб-сайтах органів місцевого самоврядування щодо безпекової ситуації, стану об'єктів інфраструктури, стану довкілля в населених пунктах, з яких здійснювалося переміщення	обласні, Київська міська о (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) міжнародні неурядові організації (за згодою)	постійн	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен	забезпечено доступ до інформації щодо безпекової ситуації, стану об'єктів соціальної інфраструктури, стану довкілля в населених пунктах, з яких здійснювалося переміщення, що необхідна для прийняття внутрішньо переміщеними особами рішення щодо повернення до покинутого місця проживання
33. Забезпечення належного планування відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України	розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта щодо затвердження плану відновлення та розвитку регіонів, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, для розвитку населених пунктів і територій відповідних громад, створення умов для ефективної реалізації економічного потенціалу відповідних територій і підприємницьког	Мінінфраструкт ІV ури кварта	л 2024 р.	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен	в межах наявних бюджетних програм та інших надходжен		прийнято відповідний акт Кабінету Міністрів України

о потенціалу
членів громад

34. Сприяння у здійсненні заходів з підвищення рівня згуртованості та подолання конфліктів	1) розроблення та запровадження місцевих програм щодо підвищення рівня згуртованості та подолання конфліктів	обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	IV кварта л 2023 р.				забезпечено впровадження місцевих програм щодо підвищення рівня згуртованості та подолання конфліктів
	2) сприяння підвищенню рівня згуртованості, безбар'єрності та толерантності в суспільстві шляхом проведення заходів з питань культури діалогу, соціальної згуртованості, безбар'єрності та багатофункціональності культурного простору	Мінреінтеграції МКІП обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійн о	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс тво	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс тво	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс тво	створено умови для відновлення культури діалогу, підвищено рівень толерантності в суспільстві
35. Здійснення інформаційних заходів, спрямованих на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у приймаючих територіальних громадах	проведення інформаційних кампаній з метою висвітлення позитивного досвіду інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах, мирного співіснування, соціальної згуртованості тощо	Мінреінтеграції обласні, Київська міська (державні) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	постійн о	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс тво	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс тво	в межах наявних бюджетни х програм та інших надходжен ь, не заборонен их законодавс тво	проведено інформаційні кампанії
36. Створення підґрунтя для відновлення пошкодженої інфраструктури деокупованих населених пунктів	надання своєчасного доступу спеціалістам евакуйованих органів місцевого самоврядування до державних	Мін'юст Мінекономіки Мінреінтеграції	III кварта л 2023 р.				розроблено механізм забезпечення оперативного доступу до державних реєстрів Державного земельного

реєстрів
Державного
земельного
кадастру та
інших архівів

кадастру та
інших архівів
співробітників
органів
місцевого
самоврядування
деокупованих
територіальних
громад